ҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНУУД, НЭГЭДЭГТЫ!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Советэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

№ 65 (4957)
Среда
МАРТЫН 27
1946 он

Сэн 20 мүнгэн

Советскэ арад сталинска табанжэлэй түсэбые хэрэг дээрэнь бэелүүлхэ!

ССР-эй Верховно Советэй баталжа абаһан 1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай түүхэтэ хуули хадаа СССР-эй Министрнүүдэй Советдэ иимэ даалгабари үгэжэ дүүрэнэ:

«Арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэбые гансахан дүүргэхэ тэды бэшэ, харин үлүүбшэлэн дүүргэхын зорилгоор социалистическэ мүрысөө дэлгэрүүлжэ табанжэлэй түсэбые дүүргэхэ хэрэгтэ хүдэлмэришэд, таряашад ба интеллигенциин үргэн олоорынь хабаадуулха».

Социалистическэ гүрэнэй нэгэ шухала зорилгонь Верховно Советэй энэ шиидхэбэридэ тэмдэглэгдэнэ. Ажахын социалистическэ системын дүүрэн илаад байхада гүрэнэй дотоодын гол зорилго хадаа эхэ амгалан ажахын эмхидхэлэй болон культурно-хүмүүжүүлгын хүдэлмэри болоно гэжэ нүхэр Сталин зааһан байна. Эронхи экономическа ба культурна түсэбүүдые бэелүүлхэ ябадалда арадай бүхы талаарынь хабаадуулха ябадал гүрэнэй шууд сэхэ хэрэг ба зайлашагүй үүргэнь болоо.

Гүрэн ба арад үг үндэһэнэй нэгэ интересүүдтэй байһан ябадалда түшэглэһэн советскэ, арад түмэнэй засаг хадаа иимэ зорилгые өөрынгөө табижа шадаха байна.

Өөрынгөө гүрэнэй һалбаран хүсэтэй болохын тула арад зоной хүсэжэ байһан ябадал дайн сэрэгэй хатуу шэрүүн жэлнүүдтэ олон миллион сэрэгшэд ба ажалшадай харуулһан шэнэдхэн зохёогшо советскэ патриотизмын булагынь боложо байна. Советскэ патриотизм, Эхэ орондоо халуунаар дурлажа байһан ябадал табанжэл тухай хуули соо согсоологдоһон сталинска ажахын шэнэ түсэбүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэ бүхы советскэ зониие мүнөө зоригжуулжа байна.

Үнгэрөөшье хуулиие баталжа абаһанай хойшо хэдыхэн хоног үнгэрөөд байхада, табанжэлэй түсэбые манай арад зоной ехэ дэбжэлтэтэйгээр угтажа байһан тухай ороп нютагаймнай бүхы булан тохойһоо мэдээнүүд ерэжэ байна. Хүдэлмэришэд, таряашад, албахаагшад, наука, техникэ, искусствын ажал-ябуулгашад табанжэл тухай хуулиие анхаралтайгаар уншажа байна, тэрэниие зүбшэн хэлсэнэ, өөрынгөө бодолнуудаа андалдажа өөһэдынгөө ажалай зоригые дамжуулна.

«Би мүнөөдэр табанжэлэй түсэб тухай Сталинска хуулиие уншабаб,—гэжэ Москвагай эрхим стахановка нүхэр Волкова хэлэнэ.—Тэдэ үнгэрһэн жэлнүүдтэ бодожо ба мүрөөдэжэ ябаһан бүхы юумэнүүдээ энэ түсэб соо олооб. Табанжэлэй эсэстэ арадай ажахы болбол гансахан һэргээн бодхоогдохо тэды бэшэ, мүн нилээд ехэ хэмжээгээр сэрэгэй урдахи байдалһаа үлүүлжэ гараха байна!»

Арад зон энэ түсэбэй амжалтатай байхын ябадалда этигэжэ байна, юуб гэхэдэ манай түсэбүүдэй бэелүүлэгдэхэ байһанай баримтань—энэ советскэ хүнүүд, город ба тосхонуудай ажалшад, шэнэ ажабайдалые зохёогшод, коммунистическэ общественэ байгуулагшад гэшэ. «Сталинска агуухэ түсэбэй бэелүүлэгдэхэ байхынь бидэндэ өөһэдтэмнай, тэрэниие дүүргэхын ба үлүүлэн дүүргэхын тула бидэ бүхы хүсэнүүдээ үгэхөөр бэлэн байһан ябадалдамнай байна»,—гэжэ «Большевик» заводой ленинградска токарь нүхэр Семёнов мэдүүлнэ.

Советскэ хүнүүд болбол манай агуухэ орондо бүхыдэнь хамаатай байһан табанжэлэй түсэб соо өөһэдынгөө заводуудай, колхозуудай, районуудай, городууд ба тосхонуудай хүгжэлтын перспективэнүүдые харана. Тэдэнэр хадаа өөрынгөө хүсэтэйгээр ажалые хүдэлмэрилжэ байһан заводойнгоо, өөрынгөө колхозой табанжэлэй түсэбтэй холбожо байна. Бүхы табанжэл дүүргэхэ ба үлүүлэн дүүргэхын тула хэн эршэлэнэб, тэрэ хадаа мүнөөдэрһөө эхилжэ отличнаар хүдэлмэрилхэ ёһотой. Иигэжэ советскэ хүнүүд мэдэнэ. Сталинай нэрэмжэтэ Харьковска электромеханическа заводой фрезеровщица Александра Шетинина шэнэ табанжэл тухай иимэ юумэ хэлэнэ:

—Манай хүдэлмэришэд иигэжэ бододог байна: Сталинска табанжэлнүүд хододоо харуул һайхан байдалда зам харгы нээжэ үгэдэг байгаа. Табанжэл болоходол манай ажабайдал улам һайжарнаг һэн. Мүнөөнэй табанжэл бидэндэ тон ойро хамаатай байна. Юуб гэхэдэ фашистска зэрлигүүдэй һандаргаһан Харьковска заводуудай һэргэн болохо ябадал тэрэнтэй холбоотой байха юм. Табанжэлэй дүүргэлтэ бидэндэ дулдыдаха байна. Тиимэһээ ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ гэшэ Сталинска түсэбые бэелүүлхэ хэрэгтэ манай эгээн хүндэтэй хабаадалга болохо байна. Би Верховно Советэй заседаниинуудай үедэ өөрынгөө нормые 300 ба дээшэшье процент дүүргэжэ байһанаараа омгорхоноб.

Би саашадаашье иимээр хүдэлмэрилхэ һанаатайб.

Табанжэлэй түсэбые дүүргэхын ба үлүүлэн дүүргэхын тулада бүхы хүсэнүүдээ гаргаха гэжэ шиидэнги байһанаа манай ороной ажалшад заводууд ба фабриканууд дээрэ, колхозууд ба совхозуудта шэнэ амжалтануудые түйлажа баримтална. Түрүү колхозууд хабарай тарилгада бэлэдхэлые түгэсхэжэ байна гэжэ Белоруссиһаа мэдээсэнэ. Гол мүрэнэйхид Волгоор навигаци хэхэ судн ануудай засабарые һайнаар дүүргэжэ байна гэжэ Куйбышевһаа телеграфировална. Үсэгэлдэр баярлама мэдээн Донбассһаа ерэбэ гэбэл: бүхы бассейн мартын 20 үдэрэй түсэбые үлүүлэн дүүргэжэ, түсэбһөө гадуур 24 эшелон нүүрһые заводуудта эльгээбэ. Бусадһаа һайнаар «Донбассантрацит», «Артемуголь» ба «Ростовуголь» комбинадууд хүдэлмэрилнэ. Тэдэ 20 хоногой даалгабариие 109 шахуу процент дүүргэбэ. Советскэ Эстониин сланцова предприятинуудай хүдэлмэришэд түлишын фронтын боецүүдэй түрүү зэргэдэ ябахые хүсэжэ, 20 хоногой мартовскэ даалгабариие 128 процент дүүргэбэ. Гансахан зарим түрүү хүдэлмэришэд бэшэ, гансахан зарим нэгэн предприятинууд бэшэ, харин бүхыдөө ороной экономическа шухала, шухала районууд хурдан темпүүдые хүсэтэйгөөр оложо байна гэжэ эдэ тоонууд харуулна.

Түсэбөө түрүүшын үдэрһөө дүүргэдэг предприяти һарынгаа түсэбые һайнаар дүүргэнэ гэжэ ажахын барилгын дүй дүршэл һургана. Хаана түрүүшын һараһаа хойшо хүдэлмэринь һайн ябанаб, тэндэ бүхы жэлэй түсэб амжалтатайгаар дүүргэгдэдэг байна. Тиимэһээ түрүүшын кварталые һайнаар дүүргэхын түлөө тэмсэл ба хоёрдохи кварталай программые дүүргэхын түлөө эршэмтэйгээр бэлэдхэхэ [illegible] нарийна ба ажахын организацинуудай шухала зорилго болоно. Үбэлэй сагта металлургическа ажауйлэдбэриин олохон предприятинууд, электрическэ станцинууд, барилгын материалнуудай предприятинууд, текстильнэ фабриканууд, түлишын саг дороо асарагдадаггүй байһан шалтагаанһаа электрическэ энергиин дутамаг дээрэһээ муугаар хүдэлһэн байха юм. Мүнөө үедэ нүүрһэ малтаха ябадал һайжаржа байна, түмэр харгынууд улам һайн хүдэлдэг боложо байна, тиин ажауйлэдбэриин бүхы һалбаринуудаар түсэбүүдээ гансахан дүүргэхэ тэды бэшэ, харин ойрын һаранууд соо үлүүбшэлэн дүүргэхын тула гээгдэжэ ябаһан предприятинуудые түргэнөөр урагшань татаха хэрэгтэй.

Шэнэ табанжэлэй тон ехэ зорилгонуудай табигдаад байхада обор нюшо байха ябадал, дутуу дундануудта хайша хэрэгээр хандаха ябадал ябалшье тэсэшэгүй. Табанжэл хадаа эрилтээ шангадхахые бидэнһээ эринэ. Нютагай партийна организацинууд сэрэгэй үедэ хэһэндээл алли тиимэ нарин нягтаар бүхы предприятинуудай хүдэлмэриин хойноһоо хаража байха, дутуу дундануудые зоримгойгоор элидэ гаргаха ёһотой. Предприятинууд өөһэдынгөө хүсые ашагтай һайнаар хэрэглэхын, ба продукци ехээр гаргадаг болохынь, тэрэнэй шанарые дээшэлүүлхын ба өөрынь үнэ сэнгые доошолуулхын тула хэһэн хүдэлмэреэрээ ханахагүй ябадалаар кадрнуудые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэй.

СССР-эй Верховно Советэй түүхэтэ шиидхэбэреэр түрэжэ гараһан ажалай үндэр дэбжэлтэ хадаа ажауйлэдбэриин, хүдөө ажалай, транспортын хүдэлмэриие улам саашань һайжаруулхын түлөө, мүнөөдэрэй ажахын-политическэ бүхы зорилгонуудые шиидхэхын тула тон һайн условинуудые байгуулна гэшэ. Партийна организацинууд энэ дэбжэлтые толгойлхо, нийтэ зоной мүрысөө үргэдхэхэ, город ба деревниин хэдэн олон ажалшадые социалистическэ мүрысөөндэ хабаадуулха ёһотой.

Нүхэр Сталин нэгэдэхи табанжэлэй дүнгүүдые гаргахадаа, түүхэтэ илалтые тиихэдэ бидэндэ асарһан гол хүсэнүүд болбол «социалистическэ мүрысөө болон ударничествые дэлгэрүүлхэ талаар инженерно-техническэ хүсэнүүдтэй хамта айхабтар ехэ энергиие дэлгэжэ харуулһан хэдэн олон миллион хүдэлмэришэд ба колхозниг уудай эдибхи ба шэн габьяа, энтузиазм ба үүсхэл болоһон байгаа» гэжэ хэлэһэн юм. Манай арад мүнөөшье хүсэ зоригоор, шэн габьяа болон эдибхи хүсэөр дүүрэн байна! Коммунистическэ парти ба советскэ правительствоор хүтэлэгдэжэ, агуухэ Сталинаар ударидагдажа ябаһан манай арад Сталинска табанжэлэй түсэбые хэрэг дээрэнь бэелүүлжэ, түүхэтэ шэнэ илалтануудые манай Эхэ орондо асарха байха.

(«Правдын» мартын 23-ай түрүү бэшэг).

ТАБАНЖЭЛЭЙ ТҮСЭБ—МАНАЙ ХҮСЭЛ
гэжэ бурят-монгол арад нэгэн дуугаар мэдүүлнэ

Эхэ орондоо эрхим локомотивуудые үгэхэбди

Паровозо-бүтээлгын заводой хүдэлмэришэдэй ба инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй суглаанһаа

1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай СССР-эй Госпланай түрүүлэгшэ нүхэр Вознесенскиин элидхэлые ба табанжэлэй түсэб тухай гаргагдаһан хуулиие республикын бүхы предприятинууд дээгүүр гүнзэгыгөөр шудалан бодото уялгануудые абана.

Мартын 23-ай үдэр Улан-Удын паровозо-бүтээлгын заводой бүхы цехүүдтэ суглаанууд болжо, энэ суглаанууд дээрэ арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тушаа нүхэр Вознесенскиин элидхэлые зүбшэн хэлсэһэн байна.

Шэрэм шудхалаагай цехын хүдэлмэришэдэй суглаан дээрэ партийна организациин секретарь нүхэр Задоев гэгшэ нүхэр Вознесенскиин элидхэлые уншажа үгэһэн ба табанжэлэй түсэб тухай хуулиие тодорхойгоор хэлэжэ үгэһэн байгаа.

Суглаан дээрэ хэдэн эрхим стахановецууд үгэ хэлэһэн ба тэдэнэр болбол ажалшан арадай саашанхи ажабайдалые һайжаруулха, арадай ажахые саашадань хүгжөөн һалбаруулха тухай парти ба правительствын хэмжээ-ябуулгануудые тодорхойлһон түүхэтэ табанжэлэй түсэбые һайшааһанаа нэгэн дуугаар мэдүүлнэд.

— Энэ түсэб соо машино-бүтээлгые дайнай урда тээхи хэмжээнһээ 1950 ондо хоёр дахин ехэдхэн үйлэдбэрилхэ гэжэ хэлэгдэнэ. Машино-бүтээлгын бүхы үйлэдбэриин урда тон харюусалгатай ба хүндэтэй зорилго табигдаа. Машино-бүтээлгын ажауйлэдбэри болбол табанжэлэй турша соо 4.000 локомотив, 200 000 вагон үйлэдбэрилхэ харюусалгата зорилготой байна. Иимэ дээрэһээ манай заводой коллектив болбол социалистическэ мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлэн, ажалай бүтээсые дээшэлүүлжэ, гаргаһан продукциингаа шанарые һайжаруулха тон түрүүшын харюусалгата уялгатай байна, — гэжэ заводой эрхим хэбшэн-орденто нүхэр Мажаев мэдүүлбэ.

Мүн энэ үдэр паровозо-бүтээлгын заводой бүхы комсомольско-эдир залуушуулай бригадын члэнүүдэй суглаан боложо, энэ суглаан дээрэ табанжэлэй түсэб тухай нүхэр Вознесенскиин элидхэлые зүбшэн хэлсэһэн байна.

Энээнэй урда һарануудта ажалай бүтээсын эрхим амжалтануудые түйлаһан бригадирнууд ба дүршэлтэ залуушуул үгэ хэлэһэн байнад.

— Манай заводой залуушуул —комсомолецууд болбол энээнэй урда һарануудта ажалай бүтээсын, жаяг зааршамай, эмхидхэлэй талаар эрхим амжалтануудые түйлажа, бүхы хүдэлмэришэдэй дунда хүндэтэ һуури эзэлһэнинь лабтай. Мүнөө ажалшан арадай саашанхи энхэ амгалан байдалые һайжаруулха ба арадай ажахые хүгжөөхэ табанжэлэй түсэбые тодорхойлһон нүхэр Вознесенскиин элидхэлые ба хуулиие зүбшэн хэлсэхэ зуураа бидэнэр саашадаа улам һайн амжалтануудые түйлахын түлөө тэмсэхэ ёһотойбди.

Энэ суглаан дээрэ заводой эдир залуушуулай-комсомольско бригада бүхэн март һарын түсэбые 180 процентһээ доошо бэшээр дүүргэхэ ба гаргаһан продукциингаа шанарые һайжаруулха гэһэн дурадхалые оруулха байнаб гэжэ комсомольско-залуушуулай бригадын бригадир стахановка нүхэр Лоборева мэдүүлбэ.

Энэ суглаанда хабаадагшад нүхэр Лоборевагай дурадхалые нэгэн дуугаар һайшаагаа.

Манай хүдэлмэриин дүршэл

Гүрэнэй заводой комсомольско залуушуулай бригадын бригадир И. Зятьковтой хөөрэлдөөн

Гүрэнэй завод дээрэ 1945 оной октябрь һарада түрүүшынхээ залуушуулай ба комсомолецуудай үүсхэлээр цех бүхэндэ шэнэ шэнэ бригаданууд эмхидхэгдэһэн байна. Эдэ бригаданууд ажалай бүтээсые дээшэлүүлхын түлөө өөһэд хоорондоо социалистическэ мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлһэн ба ажалай шэнэ дүршэлнүүдые шудалһан байна.

Минии хүтэлбэрилдэг комсомольско залуушуулай бригадын ажалай дүй дүршэл тухай хэлэхэдэ, тэншье бараггай ба бригадир бүхэнэй болон бригадын члэн бүхэнэй шадабари болохоор байха. Нэн түрүүндэ бригада соогоо ажалай эмхидхэлые зүбөөр табиха, залуу хүдэлмэришэдэй шадабари дээрэһээ ажалай даалгабари үгэхэ, үдэшэлэн хүдэлмэриин дүүрэхэ үедэ ерэхэ үглөөгүүр эхилхэ хүдэлмэриень хэлэжэ үгэхэ, хүдэлмэреэ дүүргэһэн хойноо станогуудаа ба бусад зэр зэмсэгүүдээ шалгаха, дутуу дундыень һэлгэхэ ба заһаха—ёгээл иигээд байхада үдэр бүриин ажалай бүтээсэ дээшэлдэг байна.

Тиихэтэй хамта, бригадын члэн бүхэнэй дүршэл шадабариие дээшэлүүлхэ, һуралсал болото хүдэлмэри дээрэ ябуулха ба тэдэнэрэй политическэ хэмжээе үргэхэ тон шухала удхашанартай.

Манай завод соо үргэн хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилдэг цехүүдтэ хүдэлмэрилжэ байгаа комсомольско-залуушуулай бригада үнгэрһэн һаранууд соо һайн амжалтануудые түйлаһан байна. Гэбэшье бидэнэр мүнөө хүртэр ажалай бүтээсын дээдэ хэмжээндэ хүрөөгүй, мүн гаргаһан продукциингаа шанарые һайжаруулха ба үнэ сэнгыень химдаруулха тушаа хэмжээ абажа шадаагүймнай энэ үдэрэй зүблөөндэ тодорхой оглоно.

Һаянай үдэрнүүдтэ гүрэнэй завод дээрэ байһан залуушуул болбол өөһэдынгөө дутуу дундануудые усадхажа, үргэн хэрэглэлэй эд хэрэгсэлнүүдые гаргалгаар, тэрээнэй үнэ сэнгые химдаруулха талаар ба ажалай бүтээсые дээшэлүүлгээр саашадаа эрхим амжалтануудые түйлахамнай лабтай. Зүблөөн дээрэ үгэ хэлэгшэд комсомольско-залуушуулай бригада тухай, тэдэнэй ажал тухай тэмдэглээгүй гараа. Тиимэһээ мүнөө зарим предприятинууд дээрэ иимэ бригаданууд эмхидхэгдээгүй гэжэ хэлэхээр байна. Иимэһээ хаа хаанагүй комсомольско-залуушуулай бригадануудые эмхидхэлгэ түрүүшын ба шухала зорилго болохо ёһотой.

Гүрэнэй заводой залуушуулай ба комсомолецуудай зүгһөө бидэнэр түйлаһан амжалтануудаа улам саашадань бэхижүүлэн, бригада бүхэн үйлэдбэриингээ даалгабариие һара бүридэ 150 процентһээ доошо бэшээр дүүргэхэ—гэжэ мэдүүлхые намда найдуулһан байна. Минии бригада март һарын ажалай даалгабариие 230 процент дүүргэхэ уялга абаа гэжэ нүхэр Зятьков мэдүүлнэ.

СССР-эй Верховно Советэй Сессиин хүндэлэлдэ

СССР-эй Верховно Советэй Сессиин хүндэлэлдэ һаяхан ПВЗ-гэй цехүүдтэ митингнүүд айхабтар ехэ дэбжэлтэтэйгээр үнгэрбэ.

Тус митинг дээрэ комсомольско-залуушуулай бригадын бригадирнууд нүхэд Соляник, Молодых гэгшэд үгэ хэлэжэ, бригадаараа халаанайнгаа даалгабари хододоо 170 процентһээ доошо бэшээр дүүргэхэ тэһэн социалистическэ уялгануудые абаба.

Заводой слесарьнүүдэй эрхим бригадын бригадир нүхэр Каверин үгэ хэлэхэ зуураа Сессиин хүндэлэлдэ бригадаараа стахановска вахтада жагсажа, март һарын турша соо жэшээтэ һайн амжалтануудые түйлахабди гэжэ уялгануудые абаһан байна.

Фрезеровщик нүхэр Ларин стахановска вахтада жагсажа, үдэр бүхэндэ халаанайнгаа даалгабари 200 процент дүүргэжэ байхаар социалистическэ уялга абаад, заводойнгоо бүхы хүдэлмэришэдые уриалба.

Мүнөө паровозо-бүтээлгын цехтэ хамтадаа 99 хүн, 15 бригада стахановска вахтада жагсаад, ажалай үндэр амжалтануудые түйлажа байнад.

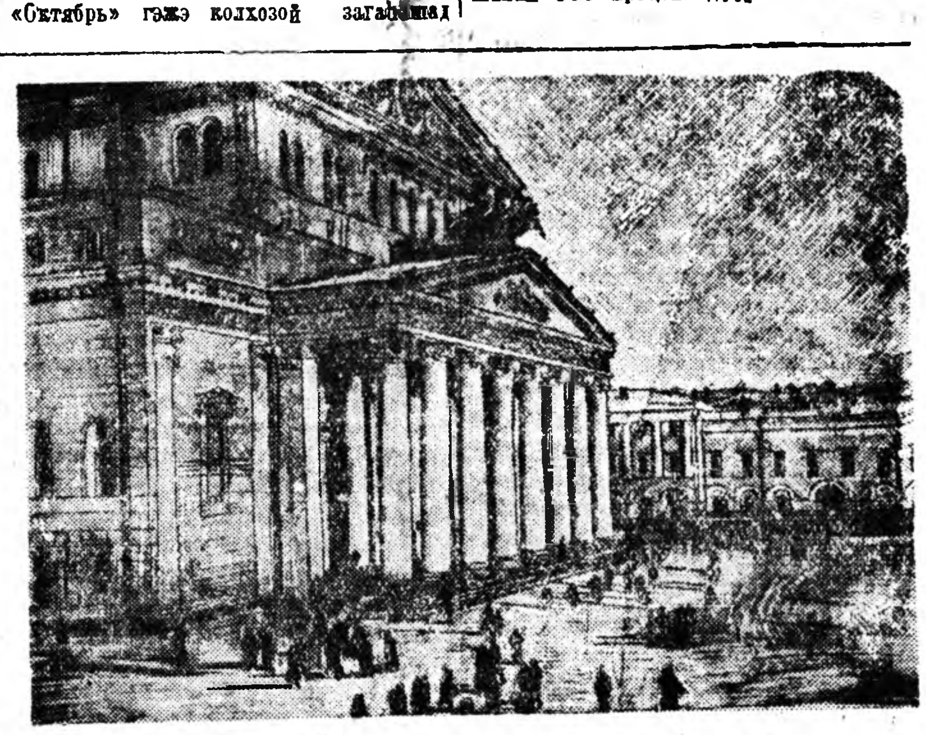
Удаань заводой директор нүхэр Веллер үгэ абажа хэлэхэ зуураа, котельно участогай хүтэлбэрилэгшэ Сазановский ба тус участогай слесарь нүхэр Каверин гэгшэдые транспортна машино-бүтээлгын Министр нүхэр Малышев часынуудаар шагнаба гэжэ мэдүүлнэ.

Тиигээд нэрьемэ альга ташалтан доро нүхэр Веллер эдэ нүхэдүүдтэ часынуудые бэлэг болгожо барюулһан байна.

Ажалай амжалта түйлана

Нижне-Ангарска загаһанай заводой дэргэдэхи загаһашад колхознигууд ажалай үндэр амжалтануудые түйлажа байна.

«Октябрь» гэжэ колхозой загаһашад март һарын түрүүшын декадын даалгабари 1020 процент дүүргэһэн байна. Иигэжэ март һарынгаа даалгабари уридшалан 500 процент дүүргэбэ.

Москва. СССР-эй Гүрэнэй Ленинэй орденто Академическэ Эхэ театр.
А. Гриневскиин фото (ТАСС-эй фотохронико).

5.500.000 түхэригэй урьһаламжа

Бурят-Монголой хүдөө-ажахын банкын дэргэдэ республикын колхозуудай түсгаар урьһаламжын таһаг энэ жэлдэ нээгдэһэн байна.

Энэ таһагаар 1946 оной түрүүшын кварталай турша соо 700.000 түхэригэй урьһаламжа республикын колхозуудта үгтэхэ юм.

Тэрэнэй 150.000 түхэригынь малажалые үсхэбэрилгэдэ, 50.000 түхэригынь Баунтын ба Хойто-Байгалай аймагуудай колхозуудта мүн эвенкүүдтэ үгтэхөөр хараалагдана.

Тэрэшэлэн Эсэгэ оронoo хамгаалгын дайнай инвалидуудай бүлэнэртэ ба дайн байлдаанда ами бэеэ үгэһэн боецуудай бүлэнэртэ гэр байшангуудые шэнээр бариха ба хуушан байрануудаа заһабарилха хэрэгтэнь 270.000 түхэриг үгтэхэ байна. Гадна, тэдэндэ үхэр мал худалдан абаха хэрэгтэ 130.000 түхэриг үгтэхэ гэжэ хараалагдаһан байгаа.

Үгтэхэ гэжэ хараалагдаһан мүнгэнэй 50.000 түхэригынь мүнөө аймагуудай ба ажауйлэдбэриин урьһаламжын таһагуудта эльгээгдэхэй.

СССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДТЭ

СССР-эй Министрнүүдэй Совет томилбо:

18. Далайн флодой Министерстводэ—Министрын орлогшонороор: А. А. Афанасьевые (юрэнхы асуудалнуудай талаар), В. Г. Бакаевые, Л. Ю. Белаховые И. П. Коротеевые.

19. Гол мүрэнүүдэй флодой Министерстводэ—Министрын орлогшонороор: А. А. Лукьяновые (юрэнхы асуудалнуудай талаар), А. П. Вахтуровые, В. Б. Гайсиниие, В. П. Рахманиниие, П. В. Черевкое.

20. Станок-бүтээлгын Министерстводэ—Министрын орлогшонороор: А. Е. Вяткиниие (юрэнхы асуудалнуудай талаар), С. Я. Фоминиие, М. В. Челуховые, П. Н. Жидковые, И. З. Рыхлецкиие.

21. Хүндэ индустриин предприятинуудые барилгын Министерстводэ—Министрын орлогшонороор: Д. Я. Райзерые (юрэнхы асуудалнуудай талаар), А. Н. Марочевые, С. В. Нефедовые, И. А. Онуфриевые, В. В. Бургманиие.

22. Хүнгэн ажауйлэдбэриин Министерстводэ—Министрын орлогшонороор: Ф. Д. Муравьевые (юрэнхы асуудалнуудай талаар), П. Д. Александровые, Д. Г. Костенкые, А. П. Рыбак вые, С. И. Шаменковые, В. А. Прусаковые.

23. Эдеэ хоолой ажауйлэдбэриин Министерстводэ—Министрын орлогшонороор: Н. И. Прониниие (юрэнхы асуудалнуудай талаар), А. А. Логиновые, Э. В. Быстровае, П. К. Севолапые, Е. Н. Невскае.

24. Мяханай ба һүнэй ажауйлэдбэриин Министерстводэ—Министрын орлогшонороор: И. А. Кузьминыхые (юрэнхы асуудалнуудай талаар), Л. Г. Приставкое, В. В. Костыговые, В. А. Владовые, В. Я. Кокоревые, М. Р. Лившицкиие.

25. Бэлэдхэлнүүдэй Министерстводэ—Министрын орлогшонороор: П. В. Арзамасцевые (юрэнхы асуудалнуудай талаар), Д. И. Фоминиие, С. В. Потаповые, М. И. Степановые, М. Д. Шапирые С. Н. Боровое В. В. Немыкиние.

Аюулгүйн Советдэ Советскэ Союзай түлөөлэгшөөр нүхэр А. А. Громыко томилогдобо

СССР-эй Министрнүүдэй Совет болбол онсо ба бүрин эрхэтэ элшэн түлөөлэгшэ Андрей Андреевич Громыкые Нэгэдэмэл Нацануудай организациин Аюулгүйн Советдэ Советскэ Союзай саг үргэлжын түлөөлэгшөөр томилбо.

БМАССР-эй Верховно Советэй Президиумэй
УКАЗ
БМАССР-эй Министрнүүдэй Советэй дэргэдэхи искусствын хэрэгүүдэй управлениин начальнигай уялгаһаа нүхэр Г. Н. Архинчеевые сүлөөлхэ тухай

Нүхэр Архинчеев Геннадий Николаевичые Бурят-Монголой АССР-эй Министрнүүдэй Советэй дэргэдэхи искусствын хэрэгүүдэй Управлениин начальнигай уялгаһаа сүлөөлхэ.

БМАССР-эй Верховно Советэй Президиумэй түрүүлэгшын орлогшо
М. ЧУВЬЮРОВ.

БМАССР-эй Верховно Советэй Президиумэй секретарь В. МОНКЕТОВ.

Улан-Удэ, Советүүдэй Байшан.
1946 оной мартын 21.

БМАССР-эй Верховно Советэй Президиумэй
УКАЗ
Нүхэр И. Н. Чумаковые БМАССР-эй Министрнүүдэй Советэй дэргэдэхи искусствын хэрэгүүдэй управлениин начальнигаар томилхо тухай

Бурят-Монгол АССР-эй Министрнүүдэй Советэй дэргэдэхи искусствын хэрэгүүдэй Управлениин начальнигаар нүхэр Чумаков Иван Николаевичые томилхо.

БМАССР-эй Верховно Советэй Президиумэй түрүүлэгшын орлогшо
М. ЧУВЬЮРОВ.

БМАССР-эй Верховно Советэй Президиумэй секретарь В. МОНКЕТОВ.

Улан-Удэ, Советүүдэй Байшан
1946 оной мартын 21.

1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые hэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай ХУУЛИ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь „Б. М. Үнэнэй“ мартын 24 ба 26-ай номернуудта)

92 сахарай, 144 спиртын, 24 консервын заводууд ба 68 хилээмэнэй заводуудые дүүрэнээр hэргээн бодхоохо. 10 сахарай, 7 спиртын, 29 холодильна, 22 городской hүнэй, 8 hүнэй консервын заводуудые шэнээр бариха; 36 шэнэ мяханай комбинат, 38 холодильник, 48 hүнэй завод, 13 hүнэй консервын завод, 1.200 механизированнэ тоhоной ба сырэй заводуудые бариха; тоhоной ажаүйлэдбэридэ автоматическа баргалалгатай сэг үргэлжэ хүдэлжэ байдаг тоhо бэлэдхэлэй түхеэрэлгэнүүдые нэбтэрүүлхэ.

Дабhа абалгын талаар предприятинуудай үйлэдбэриин хүсэндэ жэлэй 1,4 миллион тонно дабhа абаха хүсэ нэмэхэ. Украинада хүсэ ехэтэ шэнэ дабhанай шахтын барилгые дүүргэхэ. Уралда, Казахстанда, Алтайска хизаарта ба Иркутска областьдо дабhа абалгые хоёр дахин дээшэлүүлхэ.

Загаhа барилгын флодые hэргээн бодхоохо ба тэрээнэй дайнай урдахи хэмжэе үлүүбшэлхэ. Энэ табанжэл соо загаhа барилгын 150 траулернуудые хүсэндэнь оруулха ба 13 загаhанай консервын завод ба 30 холодильник бариха.

Талха ба крупа татадаг предприятинуудые hэргээн бодхоохо ба шэнээр бариха. Энэ табанжэл соо 6,4 миллион тоннын ороohоной складууд ба элеваторнуудые hэргээн бодхоохо ба бариха.

Талха татадаг предприятинуудай хүсэндэ 1950 оной эсэстэ сүүдхын 20 мянган тонно ороohо болбосоруулха хүсые нэмэхэ; ороohые сортолон татаха ба элдэб олон янзын ассортиментэй крупануудые гаргаха ябадал дээшэлүүлхэ.

Эдеэ-хоолой ажаүйлэдбэридэ—үйлэдбэриин таhалгаряагүй процесс таhалгаряагүй экстракциин методээр ургамалай тоhо үйлэдбэрилхэ ябадал, эдеэ-хоолой өөхэ тоhоной орондо (синтетическэ өөхэнэй кислотанууд, канифоль ба мылонафта гэхэ зэргэ) ондоо зүйлнүүдые хэрэглэжэ мылэ үйлэдбэрилхэ ябадал, үйлэдбэриин процессүүд ба хиналтые автоматизацилха ябадал, түргэн хүргэдэг аппарадууд ба хүйтэрүүлгын түхеэрэлгэнүүдые хэрэглэхэ ябадал, хүдэлмэри ехэтэй үйлэдбэриин процесүүдые ба ашаа тээхэ-буулгаха хүдэлмэринүүдые механизировалхэ ябадалнуудые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ. Тушаан абалгын пунктнуудта ба сахарна заводуудта түүхэй эд асархын түлөө нарин түмэр харгын барилгые үргэнөөр хүгжөөхэ.

19. Бухы республиканууд, хизаарнууд ба областьнуудта нютаг дээрэхи гүрэнэй ба кооперативна ажаүйлэдбэрние hэргээн бодхоохо ба үргэнөөр хүгжөөхэ ябадал бэелүүлхэ.

Нютагай ажаүйлэдбэриин, олзоборилгын кооперацинуудай гол зорилго болбол үргэн хэрэглэлэй эд бараануудые, нютагай барилгын материалнуудые, мүн баhа колхозууд ба совхозуудай эрилтэнүүдые хангахын түлөө тоног зэмсэгүүдые, тэргэнүүдые, шаргануудые, тон простой моринной ба гар зэбсэгүүдые бүтээн гаргаха ябадал болоно гэжэ тоолохо. Бухы республикануудай, хизаарнуудай ба областьнуудай нютагай ажаүйлэдбэри ба олзобориин кооперацинуудта үндэр шанартай ба олониитын худалдан абаха үнэ—сэнтэй гэр доторой хэрэгсэлэй зүйлнүүдые бүтээн гаргаха ябадал хангаха.

Нютагай ажаүйлэдбэри ба олзоборилгын кооперацинуудай талаар 1950 ондо дайнай урдахи хэмжээдэ орходоо мебелиин үйлэдбэрние—30 процент, трикотажна зүйлнүүдые—25—30 процент, кирпиисые—2,1 дахин, торфые—64 процент, пүүрhэ абалгые 77 процент дээшэлүүлхэ.

Нютагай ажаүйлэдбэриин ба олзоборилгын кооперациин продукциин шанар ба ассортиментые эрид ехээр hайжаруулха. Гутал ба хубсаhа оёдог, мүн баhа гэр доторой зүйлнүүдые заhабарилдаг мастерскойнуудай тоое hэргээн бодхоохо ба олошоруулха.

20. 1946—1950 онууд сооxи барилгын ба монтажна хүдэлмэринүүдэй программые дүн хамта 153 миллиард түхэригөөр тогтоохо, тэрээнэй тоодо түлишын предприятинуудай барилгын Министерстводэ, хүндэ индустриин предприятинуудай барилгын Министерстводэ, сэрэгэй ба үhансэрэгэй предприятинуудай барилгын Министерстводэ—55 миллиард түхэриг хүртэнэ.

Барилгын программые дүүргэхэ ба үйлэдбэриин хүсэнүүдые хүсэндэнь оруулха ябадал хангахын түлөө барилгын индустриин бухы хэмжээнэй хүгжэлтэ ба союзна Министерствонуудай ба союзна республикануудай барилгын эмхи зургаануудые бэхижүүлхэ ябадал хангаха.

Барилгада завод дээрэ бүтээн гаргагдаhан суглуулгын конструкцинуудые үргэнөөр хэрэглэжэ, барилгын хүдэлмэринүүдэй механизацине дээшэлүүлжэ, барилгын түрүү техникые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ. 1950 ондо хараалагдаhан барилгын хүдэлмэринүүдэй дүн хамта сооhоо 1950 ондо газарай хүдэлмэринүүдэй механизацине—60 процент, шулуу буталалга 90 процент хүртэр, бетон бэлэдхэлгэ—95 процент хүртэр, раствор бэлэдхэлгэ—90 процент хүртэр, бетон табилга 60 процент хүртэр, шэрдэхэ будаха ажалые 50 процент хүртэр механизировалхэ.

Барилгын ба зам харгын машинануудые бүтээн гаргадаг тусхайта үйлэдбэриин базые бии болгохо. Экскаваторнуудай үйлэдбэрние дээшэлүүлхэ, шэб шэнэ янзын газар малталгын, харгы заваддын, үргэлгын транспортна ашаа тээлгын ба буулгалгын машинануудые, электрифицированнэ ба пневматическа барилгын инструментые, мүн баhа барилгын материалнуудай, барилгын детальнуудай, металлоконструкцинуудай ба модо бэлэдхэлгын үйлэдбэридэ хэрэглэгдэхэ мүнөө сагай түхеэрэлгэнүүдые бүтээн гаргаха ябадал эмхидхэхэ ба хүгжөөхэ.

Барилгын эмхи-зургаануудай үйлэдбэриин базые (карьернууд, заhабариин мастерскойнууд, барилгын хэрэгсэлнүүдые гаргадаг предприятинуудые) хүгжөөхэ. Стандартна гэрнүүдые, барилгын конструкцинууд ба детальнуудые фабрика ба завод дээрэ элбэг олоноор бүтээн гаргаха ябадал эмхидхэхэ. Архитектурна шэмэглэлэй материалнууд ба детальнуудай ажаүйлэдбэрние бии болгохо.

Барилгын хүдэлмэринүүдые тогтоомол гуримаар баталагдаhан техническэ проектнууд ба тэрээндэ хабсаргагдаhан сметэнүүдэй үндэhэн дээрэ бэелүүлхэ ябадалда дүүрэнээр орохо.

21. Үйлэдбэриин талаар тогтоогдоhон үргалта ба капитальна барилгын программатай зохилдуулан тодорхойлхо:

а) Ажаүйлэдбэри дээрэ ажалай бүтээсые 1950 ондо дайнай урдахи жэшээдэ орходоо 36 процент ургуулха;

б) барилга дээрэ ажал хүдэлмэриин бүтээсые 1950 ондо дайнай урдахи жэшээдэ орходоо 40 процент өөдэнь ургуулха;

в) ажаүйлэдбэриин продукциин үнэ сэнгые 1950 ондо 1945 онойхидо орходоо 17 процент доошолуулха. Энэ зуура продукциин шанарые дээшэлүүлхэ;

г) барилгын хүдэлмэринүүдэй үнэ сэнгые энэ табанжэлэй эсэстэ 1945 онойхидо орходоо 12 процент доошолуулха.

ХҮДӨӨ АЖАХЫН ТАЛААР

22. **Хүдөө ажахын талаар**—немецкэ эзэмдэлгэдэ орооhон районуудта газартаряалан ба малажалые hэргээн бодхоохо ба саашаданьхүгжөөхэ ябадал хангаха, бухы СССР дээрэ хүдөө ажахын үйлэдбэриин дайнай урдахи хэмжээе үлүүбшэлэн дээшэлүүлхэ.

Хүдөө ажахые хурдан түргэн hэргээн бодхоохо ба улам саашадань хүгжөөхын зорилгоор колхозуудай нийтын ажахые али бухы талаhаань бэхижүүлхэ ба машинно-тракторна станцинууд ба совхозуудые эмхидхэлэйнь ба ажахынь талаар бэхижүүлхэ ябадал хангаха.

23. СССР-эй бухы хүдөө-ажахын продукциин ургалтые энэ табанжэлэй эсэстэ 1940 онойхидо орходоо 27 процент дээшэлүүлхээр тогтоохо.

Ороohото культурануудай талаар арад зониие эдеэ-хоолоор хангаха ябадал hайжаруулха ба орон доторхи ороohо тарянай шухала хэрэгтэй запасые байгуулхын түлөө ороohо тарянай, илангаяа шэниисэ, рис ба ороohото-бобово культурануудай үйлэдбэрние ехэхэнээр дээшэлүүлхэ. Энэ табанжэлэй эсэстэ нэгэ жэлэй ороohо тарянай суглуулгые 127 миллион тонно хүргэжэ, дунда хэмжээнэй ургасые гектар бухэнэй 12 центнер хүргэхэ ябадал хангаха.

Техническэ культурануудай талаар—сахарна свёклын валова суглуулгые 26 миллион тонно хүргэжэ, гектар бухэнэй 190 центнер ургаса абаха; хлопок-сырецые 3,1 миллион тонно суглуулжа, гектарай 17.4 центнер ургаса абаха; лён-волокное 0,8 миллион тонно суглуулжа, гектар бухэнэй 4 центнер ургаса абаха ба лёной дундуур хэмжээнэй номерые дээшэлүүлхэ; наран сэсэг—3.7 миллион тонно суглуулжа, гектарай 10.0 центнер ургаса абаха ябадал хангаха. Улhанай, тоhо ехэтэ культурануудай, мүн баhа тамхи ба махоркын тарилгын талмайнуудые hэргээн бодхоохо ба тэрээнэй ургасые ехэхэнээр дээшэлүүлхэ ябадал хангаха. Каучуконосно культурануудай тарилгын талмайе ба ургасые дээшэлүүлжэ, зүб hайнаар газарынь олгуулан тарижа, тэрээниие ургуулгын агротехникые hайжаруулжа, натуральна каучугай үйлэдбэриин талаар түүхэй эдэй база бии болгохо.

Малажалай талаар—энэ табанжэл соо 1945 онойхидо орходоо адуу моридой тоо толгойе—46 процент, эбэртэ бодо малай тоо толгойе—39 процент, хони ямаадай тоо толгойе—75 процент, гахайнуудай тоо толгойе—3 дахин олошоруулха. Түргэн үдэдэг малажалые, илангаяа шубуу үдхэлгые инкубаторно-шубуу үдхэлгын станцинуудые үргэнөөр бариха база дээрэ али бухы талаарынь хүгжүүлхэ.

Москва, Ленинград, Баку, Харьков, Киев шадар Урал, Донбасс, Кузбасс, Горкиин ажаүйлэдбэриин центрнүүд, Сибириин ба Алас Дурнын городууд болон бусад томо томо городуудые тойрон хартаабхын, овощной ба малажалай базануудые улам саашадань бэхижүүлхэ ба хүгжүүлхын тушаа хэмжээнүүдые абажа, эдэ центрнүүдые өөhэдынь ургуулhан овощ ба хартаабхаар дүүрэнээр хангаха ба мүн өөрын үйлэдбэриин hү ба мяхаар нилээд ехэ хубиие хангадаг болохо, мүн баhа городуудай ба ажаүйлэдбэриин центрнүүдэй хүн зониие үбэл хабарай үедэ эртын овощ ба ногоон эдеэгээр хангахын түлөө парниково дулаалалгата ажахые али болохоор хүгжөөхэ ябадал хангаха. Хүдэлмэришэд ба албахаагшадай дунда индивидуальна ба коллективнэ огород тарилгые улам саашадань хүгжүүлхэ, түс огородуудай ургасые дээшэлүүлхэ, мүн баhа индивидуальна малажал, шубуу үдхэлгэ ба зүгын ажал хүгжүүлхэ ябадал хангаха.

Спиртын ба крахмало-паточна заводуудай ойрон тойрондо хартаабха тариха, мүн баhа консервын заводуудай ойрон тойрондо овощнуудые тариха ба ургуулха ябадал дээшэлүүлхэ.

Садуул ба виноградникүүдые, сайн ба цитрусовэ ургамалнуудые hэргээн бодхоохо. Колхозуудта, совхозуудта ба колхозникүүдэй буусын участогууд дээрэ шэнэ садуудые, жэмэсэй ургамалнуудые, виноградникүүдые тариха ябадал үргэнөөр эмхидхэхэ. Плодопитомникүүдэй сетиие hэргээн бодхоохо ба үргэдхэхэ, бухы агролесомелиоративна питомникүүд дээрэ үрэтэ культурануудые тарин ургуулха ябадал хангажа, тэдэнэй ажал хүдэлмэриие hайжаруулха.

24. **Үйлэдбэриин ургалтые** түсэбые хангаха зорилгоор хүдөө ажахыда хэгдэхэ бухы капитальна хүдэлмэринүүдэй хэмжээе (централизованно ба централизованно бэшэ вложенинүүдые) энэ табанжэл соо 19.9 миллиард түхэригөөр тогтоохо, тэрээнэй тоодо: машинно-тракторна станцинуудай hэргээн бодхоолго ба хүгжэлтэдэ 8.8 миллиард түхэриг, ирригаци ба мелиорациха 2.0 миллиард түхэриг ба совхозуудай малай тоо толгойе олошоруулха хэрэгтэ 2 миллиард түхэриг hомологдоно. Тэрээнhээ гадна 1946—1950 онуудта колхозуудай зүгhөө өөhэдынтөө олониитын ажахыда оруулха капиталовложениин хэмжээ 38 миллиард түхэриг хүрэхэ байна.

25. 1946—1950 онуудта хүдөө ажахын гол зорилго болбол газартаряалангай болбосон арганууды, ехэхэн дээшэлүүлhэн ба түрүү агрономическа наукын түйлалтануудые үргэнөөр хэгдэhэнэй үндэhэн дээрэ **ургасые бухы хэмжээгээр дээшэлүүлхэ ба хүдөө-ажахын продуктнуудай валова суглуулгые ехэ болгохо** ябадал болоно, энээнэй түлөө бухы колхозууд ба совхозуудта бобово (илангаяа клевер ба люцерна) ба олон жэлэй эдлаата үбhэ ногоонуудые холин тариха ябадалые үргэнөөр хэрэглэhэн үбhэ ногоо тарилгада зүб севооборотуудые hэргээн бодхоохо ба тэрээндэ орохо ябадал дүүргэхэ, мүн баhа саг соонь хахалhан ба hайнаар элдүүрилhэн пар дээрэ тарилга хэхэ ябадал хангаха. Селекционно ба үрэ хүрэнгэ үрэжүүлхэ хүдэлмэри hайжаруулха, колхоз ба совхоз бүхэн дээрэ абтаhан севооборотойнгоо ёhоор тариха ёhотой тарилгадаа ажахынгаа эрилтэнүүдые дүүрэнээр өөрөө хангажа шадама хэмжээтэйгээр олон жэлэй ногоонуудай үрhэ хүрэнгын тарилга ба ургуулгые хүгжүүлхэ. Тарянай газарай үбhэ ногооноо ларгадаhан байдалые түргэн сагаа усадхахын зорилгоор газарай хүрhэ элдүүрилхэ зүб системые (предплужникгтай плугаар газараа хахалха, hолоомоной узуурые hалгаха ябадал), мүн баhа намарай парые hайнаар элдүүрилхэ ябадал үргэнөөр эрхилхэ.

Ороohото, ороohото-бобово, тоhото ба бусад культуранудай тарилгые үндэр сортой селекционно ба шэлэн абаhан нютагай hайжаруулагдаhан сортнуудаар хангаха: сортовой районированиин түсэбэй ёhоор, ороohото культурануудай талаар үргэлжын сортовой тарилгада орохо ябадал дүүргэхэ; шэнэ ба үлэмжэ продуктивна сортнуудые үрэжүүлхэ ба нэбтэрүүлхэ.

Нютагай органическа үтэгжүүлгэнүүдые (наг шэбхэ ба торфые) дүүрэнээр хэрэглэхэтэй хамта колхозууд ба совхозуудта минеральна үтэгжүүлгэнүүдые хэрэглэхэ ябадал үргэдхэхэ. Техническэ культурануудай (хлопчатник, лен-долгунец, улhа, сахарна свёкло, каучуконосууд, тамхи, сай, цитрусовэ культурануудай) талаар минеральна үтэгжүүлгэнүүдэй хэрэгсэлнүүдые дүүрэнээр хангаха ба бусад культуранудта, илангаяа овощь хартаабхада, минеральна үтэгжүүлгэнүүдые хэрэглэхэ ябадал ехэхэнээр дэлгэрүүлхэ. Үтэгжүүлгэнүүдые оруулха хүдэлмэринүүдые механизацилхын түлөө шухала машинануудые (туковс сеялкэнүүдые, наг шэбхэ тараадаг машинануудые) элбэг олоор бүтээн гаргаха ябадал эмхидхэхэ. 1950 ондо хүдөө ажахыда 5 100 мянган тонно азотисто, фосфатна ба калийна минеральна үтэгжүүлгэнүүдые тушаан үгэхэ ба тэрээнhээ гадна 400 мянган тонно фосфоритна гурил гаргажа үгэхэ.

Губи талын ба ойтой талануудай районуудай колхозууд ба совхозуудта тарянай газар хамгаалха шугы модоной тарилгануудые hэргээн бодхоохо ба түргэн ургадаг ой модоной, үрэтэ тарималнууд, шугы бургааhан болон жэмэсэй hөөгүүдээр тарянай газарые хамгаалха ойн полосануудые ехэ болгохо, мүн баhа ганга жалгануудай эрьенүүдтэ ой модо ба эдеэтэ тарималнуудые тариха.

26. **Уhанай ажахын** системэнүүдые hэргээн бодхоохо ба тэрээниие улам саашань хүгжөөхын зорилгоор энэ табанжэл соо уhалууриин газарые 656 мянган гектар ба хатаалгын газарнуудые 615 мянган гектар нэмээхэ. Белорусска ССР-тэ ба Барабинска губи талада газар хатаалгын системэнүүдые hэргээн бодхоохо ябадал эрхилхэ ба Яхрома мүрэнэй гол дээрэ газар хатаалгын системэ бариха. Голодная степьтэхи Кировэй нэрэмжэтэ, Катта-Курганска, Орто-Токайска газар уhалууриин системэнүүдые, Тедженскэ уhа тогтоолгын сөөрэмые ба Невинномысскэ уhалалгын каналай барилгые дүүргэхэ. Кура-Араксинска набтар газарые, Волго-Ахтубинска нутые уhалдаг болохо ба Краснодарска хизаарта рис тарилгын газарые уhалхын талаар барилгын хүдэлмэринүүдые түргэнөөр эрхилхэ. Томо городууд ба ажаүйлэдбэриин центрнүүдэй ойрон тойрондо уhалууриин овош тарилгые хүгжөөхын түлөө юрын уhалууриин системэнүүдые үргэнөөр байгуулха.

Уhанай газарнуудые уhалуурита тарилга ба тарималнуудта дүүрэнээр хэрэглэхэ ябадал хангажа, тэдэ газарнуудые дабhатуулха ба намагтуулхагүй: Ферганай, Голодная степиин, Арда Хорезмын, Вахшска губиин, Муганска талын ба бусад районуудай урдань уhалагдажа байдаг газарнуудые хүдөө ажахын үйлэдбэридэ оруулхын талаар хэмжээ-ябуулгануудые бэелүүлхэ. Уhалалгын системэнүүдэй техническэ ашаглалгые hайжаруулха, газар уhалалгын канавануудые саг доронь заhажа ба сэбэрлэжэ байха, газар уhалха уhые хүдөө-ажахын культурануудые уhалалгын нормонууд ба болзорнуудые хараалан гамтайгаар таргашалха ябадал хангаха: газар уhалалгын системэнүүдые бариха ба сэбэрлэхэ хүдэлмэринүүдые үргэн хэмжээтэйгээр механизацилха. Газар хатаалгын системэнүүдые зүб hайнаар ашаглажа, хатааhан газарнуудые хүдөө-ажахын культурануудай тарилгада дүүрэнээр хэрэглэхэ. Уhалууриин участогуудые бии болгон, тэрээн дээрэ овощнуудые, хартаабха ба хүдөө-ажахын бусад культурануудые тарихын түлөө колхозууд ба совхозуудта сөөрэм ба нуурмагуудые байгуулхын хүдэлмэринүүдые hэргээн бодхоохо ба үргэлжэлхэ: эдэ сөөрэм ба нуурмагууд соо загаhанууд ба уhанай шубуудые үдхэхэ ябадал эмхидхэхэ.

27. **Хүдөө-ажахын полевой хүдэлмэринүүдэй механизациин улам саашанхи хүгжэлтые** hэргээн бодхоохо ба хангаха, (энээнэй түлөө: түрүү агротехникын ёhоор газарай хүрhые элдүүрилхэ, ургамалнуудые харуулhалха, ургаса хуряаха ябадалда шухала хэрэгтэй тракторнуудаар ба хүдөө-ажахын машинануудаар хүдөөажахые хангаха) 1946—1950 онуудай турша дотор (1926—1927 онуудай үнэ сэнгээр) 4 500 миллион түхэригэй 325 мянгаhаа үсөөн бэшэ тракторнууд ба хүдөө-ажахын машинануудые хүдөө ажахыда тушаан оруулха.

Энэ табанжэл соо 950 шэнэ машинно-тракторна станцинуудые байгуулха ба МТС бүхэниие текущи заhабарилгын мастерскойнууд ба ажахын барилгануудаар хангаха; машинно-тракторна станцинуудай заhабарилгын базын барилгые хангаха ба моторо-заhабариин ба механическа заводуудай тоое 210 хүртэр, капитальна заhабариин машинно-тракторна мастеркойнуудай тоое 510 хүртэр олошоруулха; машинно-тракторна станцинуудые кадрнуудаар бэхижүүлхэ.

Хүдөө ажахын үйлэдбэридэ үлэмжэ болбосон hайн тракторнуудые, газар элдүүриин, тарилгын ба хуряалгын машинануудые, прямоточно ба самоходно комбайнуудые, hолоомо ба мэхинэнүүдые амяар амяарынь суглуулха аргатай комбайнуудые, свекло хуряадаг комбайнуудые, свекло погрузчикүүдые, хлопок сырец хуряахын түлөө хлопок хуряалгын машинануудые, овощной культурануудые болбосоруулха ба хуряаха машинануудые, мүн баhа овощной культуранудай үрhэ хүрэнгые болбосоруулха машинануудые, хүдөө-ажахын навесной машинануудые ба тракторнуудай зэр зэмсэгүүдые конструировалха ба нэбтэрүүлхэ ябадал хангаха. Заводууд ба научно-шэнжэлэлгын эмхи-зургаануудай дэргэдэ тракторнууд ба хүдөө-ажахын машинануудай талаар конструкторска хүдэлмэринүүдые үргэнөөр эмхидхэхэ ба тракторнууд ба хүдөө-ажахын машинануудые шалган узэхэ гүрэнэй туршалгануудые мүн үргэнөөр эрхилхэ.

Агрономууд, инженернүүд, зоотехникүүд, ветеринарна врачнууд, землеустроительнууд ба хүдөө ажахын бусад мэргэжэлтэниие болон МТС, колхоз ба совхозуудта шухала массова мэргэжэлтэй кадрнуудые бэлэдхэхэ ябадалые хүсэд хэмжээтэйгээр хангаха.

Колхозууд, МТС-үүд ба совхозуудые электрификацилха ябадал улам саашадань хүгжүүлхэ. Хүдөө тосхонуудта багахан гидростанцинуудые, мүн уhанай ресурстүй районуудта нютагай түлишэ дээрэ хүдэлдэг локомобильна ба газогенераторна двигательнүүдтэй тепловой электростанцинуудай барилгые үргэнөөр эрхилхэ.

28. **Малажалай** талаар: немецкэ эзэмдэлгэдэ орооhон районуудай колхозуудта олониитын ашаг шэмэтэ малажалые хүсэд hэргээн бодхоохо ба хүдэлмэриин адууhа малай тоо толгойе али болохоор олошоруулха; бухы районуудай колхозуудта нийтын малажалые улам саашадань хүгжүүлжэ, энээнэй үндэhэн дээрэ бухы СССР соо ашаг шэмэтэ малажалай нийтэ толгойе энэ табанжэл соо дайнай урдахида орходоо бүри олон болгохо.

Үүлтэртэ малай шэнэ шэнэ совхозуудые, гүрэнэй үүлтэртэ малай рассадникүүдые ба колхозуудай үүлтэртэ малай фермэнүүдые hэргээн бодхоохо ба шэнээр бай... ха; малай үүлтэрые hайжаруулха ба үлэмжэ продук... малнуудые шэлэжэ үлөөхэ болон үндэр продук... производительнуудаар адууhа малаа метизацилха ... адуу малайнгаа үүлтэрые улам саашадань hайжар... ябадал хангажа, энэ табанжэлэй эсэстэ колхозууд ... совхозууд hайн үүлтэрэй, ашаг шэмэтэй мала... тоо ехэтэн олошоруулhан байха ёhотой; адуу малай ... тэрнүүдые зүб hайнаар районировалха ябадал хангаха.

hү мяханай мал үсхэлгые hэргээн бодхоохо ба ... саашадань хүгжөөхэ ябадал хангаха. энэ табанжэлэй ... нэгэ үнеэнhээ дунда жэшээгээр hү hаалгые 1945 онойхи... орходоо 67 процент дээшэлүүлхэ; томо бодо малые ... руулха ба шахаха ябадал үргэнөөр эмхидхэхэ.

Адуу моридой тоо толгойе hэргээн бодхоохын зорил... унагадые үдхэхэ ябадал ехэхэн дээшэлүүлжэ, заводс... конюшнинуудай ба колхозно үүлтэртэ моридой ферм... дэй тоое олошоруулха; гүрэнэй моридой заводуудые ... хижүүлхэ; тала губиин районуудта бэлшээриин адуу ... үдхэлгэ үргэнөөр хүгжөөхэ.

Колхоз ба совхозуудта, мүн баhа колхозникүүдай ... эзэмдэлгэдэ гахай үсхэлгые хурдан түргэн hэргээн бо... хоохо ябадал хангаха, мяханай продукци дотор ... мяханай удельна хэмжээ ехэ болгохо.

Нарин ноohото ба хахад нарин ноohото хони үсхэлг... илангаяа Хойто Кавказда, Украинска ССР-тэ, Базах... ССР-тэ, Киргизскэ ССР-тэ, Баруун Сибирьтэ ба Пово... жьедо hэргээн бодхоохо ба хүгжүүлхэ, мүн баhа ... хонидой дэлгэрэнги районуудта смушково, хонинной ар... дэгэлэй ба мяха өөхэнэй хони үсхэлгые hэргээн бодх... ба хүгжүүлхэ, нэгэ хониинhоо дунда хэмжээгээр ноо... хайшалан абалгые энэ табанжэлэй эсэстэ 1945 онойхи... орходоо 30 процент дээшэлүүлхэ.

Ороohото тарилгатай колхоз бухэндэ шубуу үсхэлг... фермэнүүдые байгуулха; колхозникүүдтэ, үмсын тарил... шадай ажахыда, хүдэлмэришэд ба албахаагшадта шубу... үсхэлгын ба кролик үсхэлгын ябадалые али болохоор хүгж... хэ.

Хүдөө ажахын артелиин уставай нормонуудай ёhо... колхозникүүдтэ үмсын малтай болохо ябадалдань гүрэ... туhаламжа үзүүлхэ.

29. Тэжээлэй базануудые үндэhөөрынь hайжаруул... ба малые hайн үбhөөр, корнеплодоор, силосоор ба бу... шэмэтэ тэжээлнүүдээр, мүн баhа бэлшээреэр ханга... түлөө түрүүшын ээлжээндэ хүгжэнги малажалтай колх... зууд ба совхозуудта, гүрэнэй племенной рассадникүүд... районуудай колхозуудта зүб hайн тэжээлэй севооборо... дые эрхилхэ; байгаалиин сабшалангуудые, тариhан үб... ногоонуудые саг доронь хуряажа ба сабшалангаа hайжа... руулжа үндэр шанартай үбhэ суглуулгые ехэхэнээр дэ... шэлүүлхэ ябадал хангаха; байгаалиин бэлшээринүүдые з... hайнаар ашаглаха ябадал эмхидхэжэ, адууhа малай бэ... шээритэ тэжээбэриие hайжаруулха; нүүдэл бэлшээритэ... малажалай районуудта худагуудые, байрын ба үйлэдбэри... барилгануудые бариха ябадал хангаха ба үбэлэй бэлшээри... дээрэ тэжээлэй запасуудые бии болгохо ябадал хангаха. ... тэжээлэй корнеплодууд ба силосно культурануудай та... рилгын талмайнуудые үргэдхэхэ ба ургасые дээшэлүүлхэ; ... тэжээлнүүдые силосовалха ябадал үргэнөөр эрхилхэ ба ... силосно түхеэрэлгэнүүдые, илангаяа силосно башнинуудые ... бариха ябадал хангаха; томо городууд ба ажаүйлэдбэриин ... центрнүүдэй ойрон тойрондо гахай шахалгын ажахы... hэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ, мүн баhа сахарна, ... нэрэлгын ба крахмало-паточна заводуудай дэргэдэ гахай ... шахалгын пунктнуудые байгуулжа эдэ предприятинуудай ... үлэгдэлнүүдые дүүрэнээр ашаглаха.

Колхозуудта, совхозуудта, мүн баhа хүдэлмэришэд, ... ряашад ба албахаагшадай зүгын ажалые али болохоо... хүгжүүлхэ; Зүгын ажалай ашаг шэмэ дээшэлүүлхэ хэм... жээ абаха. Зүгын гэрнүүдые, зүгын ажалай зэбсэг хэрэг... сэлнүүдые ба хэмэл вощинануудые бүтээн гаргаха... дээшэлүүлхэ.

30. Колхозуудай **олониитын ажахые али бухы талаhаань бэхижүүлхэ ба хүгжүүлхын** түлөө: колхозуудай олониитын зөөри болохо—тэдэнэй олзонуудые, хубаагдахагүй фонднуудые, барилгануудые, малнуудые, зэбсэг түхеэрэлгэнүүдые, мүн баhа страховой, үрhэ хүрэнгын, фуражна фонднуудые улам саашадань хүгжөөхэ ябадал хангаха.

Колхозно олониитын газарнууд ба колхозно зөөриие сахиха ябадал хангаха, хүдөө-ажахын артелиин уставые ба колхозуудай правлени хүдөө-ажахын артелиин члендүүдэй хамтын суглаанда hунгагдажа ба тоосожо байха ёhотой колхозно демократиие эбдэхэ ябадал гаргахагүй.

Ажал хүдэлмэриие зүбөөр эмхидхэхэ ба колхозуудай олзонуудаа хубаалганда ажалта үдэрэй үдхашанарые дээшэлүүлхэ ба бэхижүүлхэ ябадалай үндэhэн дээрэ колхозуудта ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ; түс түс ба бүлэг хүнүүдтэ сдельщинэ хэрэглэжэ, колхозуудай бригаданууд ба звенонуудые бэхижүүлхэ; хүдөө-ажахын культуранудай ургасые дээшэлүүлhэнэй түлөө ба малай тоо толгойе олошоруулhанай, тэрээнэй ашаг шамые дээшэлүүлhэнэй түлөө колхозникүүдтэ нэмэлтэ түлбэри үгэхэ ябадал үргэнөөр эрхилхэ.

Колхозуудай зүгhөө хүдөө-ажахын продуктнуудые гүрэндэ тушааха талаар өөрынтөө үүргануудые дүүргэхэ тушаа жаяг заршам бэхижүүлхэ.

31. Совхозно байгуулалтын талаар энэ табанжэл соо совхозуудай ажахые жэшээтэ hайнаар хүтэлхэ ябадал хангаха—хүдөө-ажахын культуранудай ургасые ба малажалай ашаг шэмые ехэхэнээр дээшэлүүлхэ, тракторнуудай, комбайнуудай ба хүдөө-ажахын бусад машинануудай бүтээсые дээшэлүүлхэ ба хүдөө-ажахын продукциин өөрын үнэ сэнгые доошолуулха. ашаг шэмэтэ малай тоо толгойе дайнай урдахи хэмжээе hэргээн бодхоохо ба 1950 ондо энэ хэмжээе эбэртэ бодо малаар—16 процент, хони ямаадай талаар—32 процент ба гахайнуудай талаар 28 процент үлүүбшэлхэ; хүдөө-ажахын полевой хүдэлмэринүүдые ба малажалай гол шухала процессүүдые механизацилха ябадал дүүргэхэ. Совхозуудта хүдэлмэришэдэй саг үргэлжын тогтомол кадрнуудые бии болгожо, тэдэндэ буусын газарнуудые таhалан үгэхэ ба өөрын гэр байрануудые бариха ябадалдань гүрэнэй туhаламжа үзүүлхэ.

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта)

1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай
ХУУЛИ

(2-дохи нюурай үргэлжэлэл).

...тоеско, Латвийска, Эстоноко, Молдавска союзна ...нуудай, Украинска ба Белорусска ССР-нүүдэй ...областьнуудай **худөө ажахые һэргээн бодхоохо ба** ...тулөө, таряашадай ажахын тарилгын талмай... ургадхахэ, ургасые дээшэлүүлхэ, малай тоо тол...орууулха ба тэдэнэй ашаг шэмые дээшэлүүлхэ ...хангахын түлөө—худөө-ажахын кооперацинуудые ...МТС-үүд, машинно-мориной прокатна пункт... тооe олошоруулха. Урьһаламжа үгэхэ, худөө-ажа...нанууд ба минеральна үтэгжүүлгэнүүдые элбэг ...наймаалха. ба малай үүлтэрэй рассаднигуу...гэхэ мэтэ аргаар таряашадай ажахыда ...туһаламжа үзүүлхэ.

Ой модоной ажахые, мүн баһа немецкэ эзэмдэлтэдэ ...районуудай сабшагдан шэнгэрһэн ой модоной тал... **һэргээн бодхоохо** ба хүгжөөхын зорилгоор ...ион гектар талмай дээрэхи ой модонуудые ба ...ной байдалые шэнжэлэн үзэхэ ба инвентаризаци... ...малай материалнуудай үрһэ хүрэнгэ бэлэдхэхэ ба ...нүүдые түхеэрхын талаар үргэн худэлмэринүүдые ...губи тала районуудта шухала худөө-ажахын ...хамгаалгын удхашанартай ой модоной массивуу... ...хамгаалха ба һайжаруулхын талаар хэмжээ... ...абаха.

Худөө-ажахын талаар научна эмхи-зургаануудай ...худэлмэрие һайжаруулха, өдэ научно-шэнжэлэлгын ...ганизацинуудай урда табигдаха гол зорилгонууд бол... ССР-эй элдэб янзын худөө-ажахын зононуудта таа...тайгаар газартаряалан, малажал ба худөө ажахын ...һалбаринуудай саашанхи хүгжэлтэнүүдые хангаха ...абуулганууд шэнжэлэн олохо.

...тскэ агротехническэ наукын улам саашанхи хүг... хангаха ба худөө-ажахые механизацилха, электри...ка, эмхидхэхэ ба арбилха талаар научно-шэнжэ... ...худэлмэрие һайжаруулха.

ТРАНСПОРТЫН ТАЛААР

...шэрэлгын талаар арадай ажахын урган байгаа ...нүүдые хангахын түлөө транспорт дээрэ иимэнүүд ...һалбаринуудые баталан тогтоохо:

Түмэрзамай транспортын талаар—1950 ондо түмэр... транспорт дээрэ суудхэ бүхэндэ ашаа тээлгын нии...тэ 115 мянган вагон, ашаа-шэрэлгын хэмжээе ...миллиард тонно-километр болгон хангаха.

...цкэ эзэмдэлгэдэ ороһон районуудта түмэрзамай ...ртые капитальнаар һэргээн бодхоохо. Донбасс— ...Донбасс—Кривой-Рог, Донбасс—Поволжье, Кавказ... ...һан замууд, Москва—Ленинград, Москва—Киев— ...Москва—Смоленск—Минск—Кенигсберг, Москва— ...Луки—Рига гэһэн эдэ замууд дээрэ шэрэлгые ...урдахи хэмжээһээ үлүүбшэлхэ.

...ба Сибириин ажаүйлэдбэриин ашаа шэрэлгын ...нүүдые дүүрэн ба таһалдалгагүйгөөр хангаха ябадал ...ахэ.

...ша шанартай зүүүдтэ түмэрзамай харгынуудые ...ческэ талаар шэнэлэн зэбсэгжүүлхэ ба тон түрүүн ...рическэ ба тепловозно жудхэлгэнүүдые нэбтэрүүлхэ ...тэдэнэй үбэлэй сагай худэлмэрие тогтомол ба нэ...мжээтэй болгон хангаха.

...хэ составай паркые—6.165 магистральна паровоз... 555 магистральна электровозоор, 865 магистральна ...возоор, 472,5 мянган (хоер голтой гэжэ тоологдохо) ...вагонуудаар ба 6.000 пассажирска вагоноор нэ... хангаха. Ашаанай вагонно паркые вагоной бүхы ...удай тоогой 93 процент хүртэр автотормозоор ба ...удай паркын ниитэ тоогой 75 процентые автосеп...хангаа зэбсэгжүүлхэ. Һандаралда ороһон худэлхы ...ные дүүрэнээр һэргээн бодхоохо, вагонуудай ба паро...удай заһабаринин худэлмэринүүдые һайжаруулха.

...харгынууд дээрэ вагонуудай эрьен бусаха ябада... 1945 ондо 10,9 суудхэ байһан жэшээтэй һаань 1950 ...суудхэ хүртэрынь түргэдхэхэ ба түмэрзамай ашаа ...холонь 1945 ондо 790 километр байһан жэшээ...һаань 1950 ондо 690 километр хүртэр богони болго... ...ажаүйлэдбэриин предприятинуудай дэргэдэхи замууд ...вагонуудай мнин байлгые али болохоор доошонь ...хо.

Түмэрзамай транспортын талаар энэ табанжэл соо ка...ьна худэлмэринүүдэй хэмжээе 40,1 миллиард түхэри... баталха.

...цкэ нүүрһэнэй ба Криворожско рудагай бассейнүүд ...Москвае Донбасстай, Ленинградтай ба Кавказтай ...түмэрзамай хамта дээрээ 15 мянган километр ...түмэр харгынуудые капитальнаар һэргээн бодхоохо ...1948 ондо дүүргэхэ. Эзэмдэлгэдэ ороһон түмэр ...нүүд дээрэ—1.800 ехэ ба дунда хэмжээнэй хүүргэ...ые капитальнаар һэргээн бодхоохо ба бариха. Тэрэ... тоодо: Днепр, Дон, Днестр, Нева, Неман, Баруун Двина, ...Урда Буг гэдэг мүрэнүүд дээрэхи хүүргэнүүд ...Түмэрзамай 1.500 вокзалнуудые, 1300 паровозно ...удай һарабшануудые, 128 вагонно депонууд ба ...заһабарилгын пунктнуудые һэргээн бодхоохо ба ...ха.

...табанжэл соо 7.230 километр утатай шэнэ түмэр... ...нүүдые бариха. Тэрэнэй тоодо Сталинск—Магнито... ...хоёрой хоорондохи харгы ороно. 12.500 километр ...түмэрзамда зэргэлээ харгынуудые бариха ба һэр... бодхоохо. 5.325 километр түмэр харгые электрифика... 10.400 километр түмэр харгынуудые автоматичес... блокировкоор зэбсэгжүүлхэ.

Түмэрзамай станцинууд ба уулзуурнуудые **хүжөөхэ** ба ...ческэ талаарынь зэбсэгжүүлхын түлөө улам саашан... ...худэлмэринүүдые ябуулха; 21 механизированнэ ...нүүдые бариха ба һэргээн бодхоохо.

...ое худэлжэ байгаа түмэр харгынуудай ЭС мянган ...метр дээрэ шэнэ рельсэнүүдые табиха, тэрэнэй тоодо ...заһагдаха 3 мянган километр харгы ба капи...наар заһагдаха 29 мянган километр харгы ороно.

Немецкэ эзэмдэлгын үедэ эбдэрэн һандарһан паровозо... ...гын ба вагон-заһабариин заводуудые һэргээн бодхоо... паровозо-заһабариин 11 шэнэ заводуудые, электровозо... ...ин заводые, тепловозо-заһабариин 1 заводые, ва...заһабариин 11 заводуудые ба запас частьнуудые үй... ...гаргаха 3 заводые бариха.

1946—1950 онуудта түмэрзамай транспортын худэлмэрилэгшэдэй байха 5,5 миллион квадратна метр байрын талмайе бүтээжэ дүүргэхэ.

1946—1950 онуудта түмэрзамай транспортда—4,5 миллион тонно рельс, 2 миллион тонно рельсын бэхижүүлгэнүүд, 185 миллион шпалнуудые тушааха; хүндэ шанартай рельсэнүүдые бүтээн гаргажа ба зам харгыда табижа эхилхэ.

Немецкэ эзэмдэлгэдэ ороһон районуудта энэ подъездной замуудые һэргээн бодхоохо ябадал хангаха ба илангаяа Уралай ба Сибириин предприятинууд дээрэ байгаа подъездной замуудые шэнэлэн заһаха ба шэнээр бариха, ажаүйлэдбэриин предприятинуудай транспортна цехүүдэй худэлмэринүүдые һайжаруулха ябадал хангаха.

36. **Мүрэнэй транспортын талаар**—1950 ондо мүрэнэй транспортын ашаа-шэрэлгые дайнай урдахи жэшээдэ орходоо 38 процент дээшэлүүлхэ.

Эзэмдэлгэдэ ороһон районуудта мүрэнэй транспортые капитальнаар һэргээн бодхоожо, 1948 ондо эдэ районуудта Днепр, Припять, Дон, Кубань, Неман, Баруун Двина, Свирь мүрэнүүд ба Ладожска ба Онежскэ нуурнууд дээрэхи флодые, портнуудые ба пристаньнуудые һэргээн бодхоожо дүүргээд, эдэ районуудта СССР-эй мүрэнэй транспортын ашаа шэрэлгын хэмжээе дайнай урдахи жэшээдэ хүргэхэ.

Волга ба тэрээнэй татуурнуудые, сибирскэ ба хойто мүрэнүүдые ашаглаха ябадал һайжаруулха, самоходно ба самоходнобэшэ флодой эрьесые түргэдхэхэ, ашаа шэрэн абаашалгын ябадалые хурдадхаха ба самоходнобэшэ флодые ашаглан хэрэглэхэ ябадал 1940 оной жэшээһээ 25 процент дээшэлүүлхэ.

Мүнөө байгаа гол мүрэнэй портнууд ба пристаньнуудые һайжаруулан болбосон болгохо, мүрэнэй суднануудые ашаалха ба ашаа буулгаха ябадал дүүрэнээр механизацилха, бүхы ашаа тээлгэ ба буулгалгын худэлмэринүүдэй механизацие 1950 ондо 75 процент хүргэхэ; мүрэнэй портнууд ба пристаньнуудые ашаа тээлгын механизмнуудаар (уранууд, электротокарнууд, үргэлгын машинанууд, транспортернуудаар) дүүрэнээр зэбсэгжүүлхэ.

Сталинай нэрэмжэтэ Беломорско—Балтийска каналые һэргээн бодхоохо ба Мариинска уһан замые шэнэдхэн заһаха ябадалда орохо; 1950 ондо суднануудай ябаха замые 115 мянган километр хүртэр ута болгохо.

Энэ табанжэл соо мүрэнэй самоходно флодые 300 мянган мориной хүсөөр ба самоходнобэшэ флодые 3.000 мянган тонноор дээшэлүүлхэ.

Судно барилгын табан верфьнүүдые бариха ба тэдэнэй хэрэгтэй гол шухала судовой машинануудые, туһаламжын механизмнуудые ба судовой арматурые бүтээн гаргаха ябадал эмхидхэхэ; мүрэнэй суднануудые бүтээн гаргаха ябадалда судно-бүтээлгын техникын түйлалтануудые ашаглаха.

Судно-заһабариин предприятинууд ба модон судно-бүтээлгын верфьнүүдые техническэ талаар зэбсэгжүүлэн хангаха; уһа мүрэнэй модон суднануудай барилгые ба түс флодой заһабарие шанар һайтай судно-бүтээлгын модоор хангаха.

Союзна республиканудай нютаг бүхэндэ бага мүрэнүүдые нютагай ашаа зөөлгын хэрэгтэ ашаглаха ябадал үргэнөөр эрхилхэ; союзна республикануудта бага мүрэнүүдэй самоходно ба самоходнобэшэ флодые бүтээхэ базануудые байгуулха.

37. **Далайн транспортын талаар**—1950 ондо далайн транспортын ашаа шэрэлгые дайнай урдахи үеын жэшээдэ орходоо, 2,2 дахин дээшэлүүлхэ.

Далайн флодые 600 мянган тонно хүсөөр нэмээхэ; тэрээнэй тоодо самоходно транспортна суднанууд—400 мянган тонно ба самоходнобэшэ транспортна суднанууд 90 мянган тонно болоно.

Азово-Хара далайн ба Балтийска далайн бассейнын портнуудые капитальнаар һэргээн бодхоохо ба Алас Дурнада портнуудай барилгануудые хэжэ дүүргэхэ. Портнуудые һэргээн бодхоохдоо портнуудай барилгын мүнөө үеын түйлалтануудые дүүрэнээр хэрэглэн бэелүүлхэ.

Портовой территоринуудые журамтай һайнаар байлгажа, портнуудай суднануудые ашаглан ябуулха шадалые дээшэлүүлхэ. Ашаа тээхэ ба буулгаха худэлмэринүүдые ба складай доторхи худэлмэринүүдые үргэн ехээр механизацилха, портальна ба һууриня һэлгэн байдаг крануудай тоонуудые олошоруулха ба портын доторхи транспортын, уламжа болбосон механизмнуудые (автотягачнуудые, лифттрагуудые, автолесовозуудые) үргэнөөр нэбтэрүүлхэ.

Гүнзэгы уһата причалнуудай тооe 1940 онойхидо орходоо 1,7 дахин олошоруулха; гол шухала далайн портнууд дээрэ томо океанска суднануудые хүлеэн абаха гүнзэгы портнуудаар хангаха.

Балтийска ба Хара далайнуудай бассейнүүдтэ судно-заһабариин заводуудые дүүрэнээр һэргээн бодхоохо, 3 шэнэ судно-заһабариин заводуудые бариха. Далайн флодой судно-заһабарилгын базануудай хүсые 1950 ондо дайнай урдахи үедэ орходоо 2,5 дахин хүсэтэй болгохо. 1950 ондо судно үргэдэг түхеэрэлгэнүүдые (догууд ба слипэнүүдые) 1940 онойхидо орходоо, 1,8 дахин олошоруулха.

Эсэгэ оронойгоо далайн худалдаа-наймаанай судно-бүтээлгын базые үргэдхэхэ, энээнэй түлөө 1946—1950 онуудта судно-бүтээлгын 2 заводые бариха: нэгэниинь Хара далайн бассейндэ далайн транспортна суднануудые бүтээдэг завод ба нүгөөдэнь Балтийска далайн бассейндэ траулернууд ба далайн буксирнуудые бүтээн гаргадаг завод.

1950 ондо Хойто далайн замые суднануудай нормальна ябажа байдаг магистраль болгохо худэлмэринүүдые хэжэ дүүргэхэ.

38. Эсэгэ оронойгоо судно-бүтээлгые али бүхы талаһаань хүгжөөхэ. Судно-бүтээлгые 1950 ондо 1940 онойхидо орходоо хоёр дахин дээшэлүүлхэ. СССР дотор хүсэ ехэтэ флодой барилгые хангаха. Советскэ флодто шэнэ корабльнууд ба далайн шэнэ базануудые байгуулха.

39. **Автотранспорт ба авто-харгын ажахын талаар**—энэ табанжэл соо манай оронои автомобильна паркые дайнай урдахи үеынхидэ орходоо хоёр дахин дээшэлүүлхэ. Автомобильна транспортда дизельнэ моторнуудые, шанга хүсэтэй бензиновэ моторнуудые үргэнөөр хэрэглэхэ ябадал хангаха; мүн баһа газоболлонно ба нютагай түлишэ дээрэ худэлдэг газогенераторна автомобильнуудые ба ашаагаа өөрөө буулгадаг автомобильнуудые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ.

Автомобильнуудые ашаглаха ба техническэ талаар хангаха ябадал һайжаруулха; автомобильнуудай минии байлгые ба ашаагүйгөөр ябалгые али бүхыгөөр бага болгохо; ниитын хэрэглэлэй автомобильна ажахые бии болгохо; ашаа шэрэлгэдэ прицепүүд ба контейнернүүдые хэрэглэхэ ябадал нэбтэрүүлхэ; автомобильна ажахые заһабарилгын мастерскойнуудаар хангаха; гаражна түхеэрэлгэнүүд ба зэр зэмсэгүүдые үйлэдбэрилэн гаргаха ябадал хүгжөөхэ.

Автомобильна транспортаар районуудай хоорондо массова ашаануудые шэрэхэ ябадал эмхидхэхэ; дүтэ газарта түмэр харгын транспортаар шэрэхэ ашаае автотранспортаар шэрэхэ ябадал хангаха.

Энэ табанжэл соо союзна ба республиканска удхашанартай болбосон автомобильна харгынуудые 11,5 мянган километр ута болгохо.

Союзна удхашанартай мүнөө байгаа харгынуудые һэргээн бодхоохо ба капитальнаар шэнэдхэн заһаха.

40. **Агаарай транспортын талаар**—гражданска авиационно транспортын самолёдуудай тооe мүнөө үеын пассажирска ба ашаа шэрэлгын самолёдуудаар олошоруулха; агаарай замые 175 мянган километр хүртэр ута болгохо. Агаарай хэлхээ-холбооe, түрүүшын ээлжээндэ, Москвае союзна республикануудай центрнүүдтэй ба областной городуудтай, холбодог, мүн баһа Хойто зүгтэй. Сибириин ба Алас Дурнын районуудай агаарай хэлхээ-холбооной гол шухала удхашанартай шэглэлнүүд дээрэ агаарай холбооe һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ. Союзна ба автономно республикануудай центрнүүдые холын районуудтай холбодог агаарай нютагай замуудые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ.

Союзна удхашанартай агаарай зам дээрэ бүхэли жэл соогоо саг үргэлжэ нииддэлгэ хэжэ байха ба бүри тон шухала удхашанартай магистральнууд дээрэ һүниин сагта нииддэлгэ хэжэ байха арганууды олгуулан техническэ хэрэгсэлнүүдээр хангаан зэбсэгжүүлхэ. Хүндэ ашаанай ба түргэн ябадаг мүнөө үеын транспортна самолёдуудые ашаглаха 16 аэропортнуудые һэргээн бодхоохо. Мүнөө үедэ худэлжэ байһан ба шэнээр баригдажа байһан аэропортнууд дээрэ 20 аэровокзалнуудые һэргээн бодхоохо ба шэнээр бариха.

Тусхай хэрэглэмжын авиацие худөө ажахын ба ой модоной ажахын хортонтой тэмсэхэ ябадалда, арад зоной элүүрые хамгаалгын талаар хангаха болон аэрофотосъёмко хэхэ талаар үргэн ехээр хэрэглэхэ ябадал хүгжөөхэ.

41. **Хэлхээ-холбооной зэбсэг хэрэгсэлнүүдые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ талаар**—немецкэ эзэмдэлгэдэ ороһон районуудай хэлхээ-холбооной зэбсэг хэрэгсэлнүүдые, илангаяа радио-холбоо ба магистральна кабельнуудые, техникын тон шэнэ түйлалтануудые нэбтэрүүлһэнэй үндэһэн дээрэ дүүрэнээр һэргээн бодхоохо ба саашанха хүгжэлтые хангаха. СССР-эй электрическэ хэлхээ-холбоонуудай генеральна схемын үндэһэн дээрэ Москвае бүхы республиканска, хизаарай ба областьнуудай центнүүдтэй холбохо, мүн баһа союзна республикануудай столицануудые өөрынгөө областной центрнүүдтэй холбохо, найдамтай телефонно-телеграфна холбоонуудые дүүрэнээр зохёон байгуулха; районой центрнүүдые, худөө тосхоной советүүдые, машинно-тракторна станцинуудые ба совхозуудые бүлтыень телефонтой болгохо.

7.800 **километр магистральна** телефонно-телеграфна кабелние һэргээн бодхоохо ба шэнээр табиха. 50.000 километр газарта үнгэтэ металлай проводуудые үлгэхэ; гол шухала **удхашанартай электро-холбооной магистральнуудые** түргэн частотно мүнөө үеын аппаратураар зэбсэгжүүлхэ.

55. телеграфно-телефонно радио-передатчигуудые байгуулха, тэдэнэй 20-иие Алас Дурнатай, Казахстантай, Дунда Азитай ба Закавказьетэй холбооe һайжаруулхын түлөө центральна районуудта байгуулха.

Шагово автоматическа телефонно-станцинуудые нэбтэрүүлхэ ябадалда онсо анхаралаа табижа, телефонно станцинуудай хүсэ шадалые дээшэлүүлхэ.

Радиовещаниин улам саашадаа хүгжэхэ ябадалые хангаха; 28 шэнэ радиовещательна станцинуудые байгуулха ба 1950 ондо радиоприемно сетиие дайнай урдахи жэшээдэ орходоо 75 процент олошоруулха.

Москвадахи телевизионно центрые һэргээн бодхоохо ба техническэ талаарынь шэнэлэн зэбсэгжүүлхэ, Ленинградта ба Киевтэ, Свердловскдо шэнэнүүд телевизионно центрнүүдые бариха.

Арад зониие почтын хэлхээ-холбоогоор хангаха ябадал али бүхы талаһаань һайжаруулха. Худөө тосхонуудта почтонуудай 5.000 шэнэ гэрнүүдые бариха, почтово бэшэлгэнүүдые ба саг үргэлжын хэблэлнүүдые зөөхэ ябадалда автомобильна ба авиационно транспортые үргэнөөр хэрэглэхэ.

III.

Арад зоной ажабайдалай материальна ба культурна хэмжээе дээшэлүүлхэ түсэб

1. Үйлэдбэриие дээшэлүүлһэнэй, худалдаа-наймаанай эрьесые үргэнөөр ябуулһанай ба ажалшадай гэр байрын ба культурно-ажаһуудалай хангалтануудта гаргашануудые дээшэлүүлһэнэй үндэһэн дээрэ энэ табанжэлэй түсэбэй үе дотор арад зоной энхэ амгалан байдалай дайнай урдахи хэмжээ һэргээгдэн бодхоогдохо тэды бэшэ, харин арадай олзын дайнай урдахи хэмжээ болбол 30 процентһээ үлүүбшэлэн дээшээ гараха байна.

1950 ондо арадай олзонуудай хэмжээе (1926—27 оной үнэ сэнгээр) 177 миллиард түхэриг гэжэ тогтоохо ба тэрэшэлэн накоплени ба эд хэрэгсэлэй фондые дээшэлүүлхэ.

2. **Ажал худэлмэриин ба кадрнуудые бэлэдхэлгын талаар**—СССР-эй ажахыдахи худэлмэришэд ба албахаагшадай тооe 1950 ондо 33,5 миллион хүнэй тоотойгоор ба арадай ажахыдахи худэлмэришэд ба албахаагшадай салин хүлһэнэй фондые 252,3 миллиард түхэригөөр тогтоохо. Али бүхы эд бараануудай үнэ сэнгые удаа дараалан доошонь оруулха, ажалшан арадуудай гэр байрын условинуудта культурна ажаһуудалай эрилтэнүүдые хангаха ябадал һайжаруулха. Ажалай бүтээсые ургуулхатай хамта СССР-эй арадай ажахыдахи худэлмэришэд ба албахаагшадай жэл соогоо абтаһан дунда хэмжээнэй салин хүлһые 1950 ондо 6.000 түхэриг хүртэр дээшэлүүлхэ, энэ болбол 1940 оной хэмжээе ехэхэнээр үлүүлхэ байна.

Үйлэдбэриин шиидхэхэ шанартай һалбаринуудта худэлмэриин хүсэнүүдые элсүүлхэ ба худэлмэришэдэй, саг үргэлжын кадрнуудые байгуулхын зорилгоор худэлмэришэдэй, мүн баһа хүндэ ажаүйлэдбэриин (нүүрһэнэй ажаүйлэдбэри, металлурги, нефтяной ажаүйлэдбэри) һалбаринуудтахи инженерно-техническэ худэлмэрилэгшэдэй салин хүлһэнэй үлэмжэ дээдэ хэмжээе хангаха.

Худэлмэришэдэй хүлһэнэй талаар сдельно-прогрессивнэ түлбэриин системэнүүдые һайжаруулха ба мүн баһа үйлэдбэриин түсэбые дүүргэһэнэй ба үлүүбшэлэн дүүргэһэнэй түлөө инженерно-техническэ худэлмэрилэгшэдые шагнаха системэ үргэнөөр ябуулжа, худэлмэриин салин хүлһэнэй дүн дотор шангай удхашанарые үргэлжэ дээшэлүүлхэ.

Ажаүйлэдбэридэ техническэ талаар үндэһэжүүлэгдэһэн нормонуудые хэрэглэхэ ябадал үргэнөөр нэбтэрүүлхэ, энээндэ түрүү технологиин ба ажал худэлмэриин үлэмжэ хүгжэнги техническэ зэбсэгжүүлгэнүүдые анхаралдаа абаха хэрэгтэй. Ажал худэлмэрие нормолхо ябадалые дүршэл ехэтэй «инженернүүд ба техникүүдэй кадрнуудаар хангаха.

Ажаүйлэдбэри дээрэ ажал худэлмэриин условинуудые улам саашадань һайжаруулхын хэмжээ-ябуулгануудые (аюулгүйн техникэ, вентиляци, гэрэлтүүлгэ, санитарно-бытовой байра) улам саашадань һайжаруулхын хэмжээ-ябуулгануудые хэхэ.

Арадай ажахын шухала удхашанартай һалбаринуудые мэргэжэлтэ худэлмэриин хүсэнүүдээр хангаха ба үйлэдбэриин кадрнуудай бэлэдхэлые техническэ талаар һайжаруулхын түлөө 1950 ондо фабрично-заводской һургуулинууд, ремесленнэ ба түмэрзамай училищинуудые дүүргэн гараһан 1,2 миллион залуу мэргэжэлтэ худэлмэришэдые бэлэдхэн гаргаха. Гүрэнэй ажалай резервнүүдэй системэ дотор энэ табан жэл соо 4.500 мянган залуу мэргэжэлтэ худэлмэришэдые бэлэдхэн гаргаха.

Индивидуальна, бригадна ба курсовой һургуулинуудые ажаүйлэдбэри дээрэ ябуулжа, массова профессиин мэргэжэлтэй кадрнуудые бэлэдхэхэ ябадал үргэнөөр эрхилхэ, энэ табанжэл соо 7,7 миллион тоото худэлмэришэдые техническэ талаарынь шэнээр һургаха ба 13.9 миллион худэлмэришэдэй мэргэжэлые дээшэлүүлхэ ябадал хангаха.

Колхозниугудай ажалта удэртэ боро бодол ба мүнгэ үгэлгые 1940 онойхидо орходоо дээшэнь болгохо, энэшэлэн колхозуудта ажалай бүтээсын ургалтые, худөө-ажахын культурын ургасые ба малажалай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ.

Ажаүйлэдбэридэ, барилгын худэлмэринүүдтэ ба транспортда худэлмэриин хүсэ олошоруулхын зорилгоор ажахын эмхи-зургаануудай зүгһөө колхозууд ба колхозниугудтай хэлсээ батална ябадалаар худэлмэриин хүсэнүүдые эмхитэйгээр хабаадуулха системэ һэргээн бодхоохо.

Ажал үйлэдбэриие улам саашань механизацилха, ажал худэлмэриин эмхидхэлые саг үргэлжэ һайжаруулха, худэлмэришэдэй хангалга ба гэр байрын условинуудые һайжаруулха ябадалай үндэһэн дээрэ предприятинуудые мэргэжэлтэй ба саг үргэлжын худэлмэришэдэй кадрнуудаар хангаха ябадал болбол нэн түрүүшын зорилго мүн гэжэ тоолохо.

3. **Культура ба элүүрые хамгаалгын талаар**—городой ба худөөгэй ажалшан арадуудые культурна ба ажаһуудалай талаар хангаха ябадалда гүрэнэй гаргашануудые, тайлбарилан хэлэбэл, социальна страхованиин гаргашанууд ба гэгээрэлэй ябадалда, элүүрые хамгаалгада, гүрэнэй ажалай резервнүүдэй кадрнуудые бэлэдхэхэ ябадалда, олон үхибүүтэй ба ганса эхэнүүдтэ туһаламжа үгэхэ, сэрэгэй албанда ябагшадай гэр бүлэнүүдтэ ба Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай инвалидуудта туһаламжа үгэхэ ябадалые, мүн тэрэшэлэн гэр байрын ба коммунальна барилтануудта зорюулагдаһан гүрэнэй гаргашануудһаа гадуур худэлмэришэд ба албахаагшадай культурна ба ажаһуудалай хангалтада гүрэнэй гаргашые—106 миллиард түхэриг хүргэжэ, 1950 ондо 1940 онойхидо орходоо 2,6 дахин дээшэнь болгохо.

Гүрэнэй предприятинууд ба эмхи-зургаануудһаа худэлмэришэд ба албахаагшадай социальна страхованида ороха мүнгэнүүдые 1946—1950 онуудта 61,6 миллиард түхэригөөр хангаха.

Эхин, долоон жэлэй ба дунда һургуулинуудай тооe 1950 ондо 193 мянга хүргэхэ ба тэдэндэ һурагшадай тооe 31,8 миллион хүн хүргэжэ, городто ба худөөдэшье 7 наһанһаа дээшэ үхибүүдэй бүгэдэниитын уялгата һуралсалые хангаха.

Худэлмэришэдэй ба таряашадай залуушуулай һургуулиие үргэнөөр байгуулһанай үндэһэн дээрэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ ба хэдэ хэдэн советскэ районууд саг зуура дайсанай эзэмдэлгэдэ ороһоной шалтагаан дээрэһээ һургуулида нормальнаар эрдэм һургаал абажа шадаагүй залуушуудые һургаха ябадал хангаха.

Дээдэ һургуулинуудай студентнүүдэй тооe 1950 ондо 674 мянга хүргэхэ ба тусхай мэргэжэлэй дунда һургуулинуудай һурагшанарые 1.289 мянгада хүргэхэ; энэ табанжэл соо дээдэ һургуулинуудые дүүргэжэ гараха залуу мэргэжэлтэнэй тооe 602 мянган хүн ба техникумууд болон бусад тусхай мэргэжэлэй дунда һургуулинуудые дүүргэжэ гараха хүнүүдые 1.326 мянган хүн гэжэ тогтоохо.

Түлишын-энергетическэ ба металлургическа ажаүйлэдбэридэ, худөө ажахыда ба түмэрзамай транспортда дээдэ ба дунда һургуулитай мэргэжэлтэниие, мүн баһа эхин ба дунда һургуулинуудай багшанарай бэлэдхэн гаргаха ябадалые үргэдхэхэ; шэнэ техникын талаар үндэр мэргэжэлтэ тусхай эрдэмтэдые бэлэдхэн гаргаха ябадал эмхидхэхэ. Дээдэ ба дунда мэргэжэлтэй кадрнуудай бэлэдхэлэй шанарые дээшэлүүлхэ.

Киноустановконуудай тооe 1940 ондо 28.000 байһан жэшээтэй һаань, 1950 ондо 46.700-да хүргэхэ: районно центрнүүд ба городой байдалтай һуурин газарнууд бүхэниие стационарна киноустановконуудаар хангаха; худөө тосхонуудай стационарна кинонуудай тооe ехэхэнээр олошоруулха; саг үргэлжэ худэлдэг театрнуудай тооe 898 хүргэхэ, город ба худөөдэ клубууд ба олоной библиотекэнүүдэй тооe 284 900-да хүргэхэ.

Хүүгэдэй садуудта байдаг үхибүүдэй тооe 1950 ондо 2.260 мянгада хүргэжэ, 1940 онойхидо орходоо 2 дахин олошоруулха. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ эхэ эсэгээ алдаһан ўншэн үхибүүдые гүрэнэй хүзүүтээр хүүгэдэй байшангуудта хүмүүжүүлхэ ябадал дүүрэнээр хангаха.

(Үргэлжэлэлынь удаадахи номерто).

Гайхамшагта композитор

Ородой агуухэ композитор Модест Петрович Мусоргскиин нүгшэһэнһөө хойшо 65 жэлэй ой мартын 28-да гүйсэнэ. Ородой хүгжэмэй түүхэдэ Мусоргскиин үүргэ айхабтар ехэ байна. Тэрэнэй нэрэнь ородой хүгжэмэй гениинүүдэй нэрэнүүдтэй нэгэн зэргэдэ байха юм. Глинка, Даргомыжский, Мусоргский, Чайковский, Римский—Корсак ба Бородин гэгшэд ородой үнэхөөр үндэһэтэй хүгжэмэй искусствые зохёобо. Хүгжэм и энэ искусство хадаа өөрынгөө дотоной идейнэ удхашанараар, шэнэ үүсхэл болон техникээр дэлхэйн хүгжэмэй искусствын тоодо түрүүшын һууринуудай нэгые эзэлнэ.

Мусоргскиин хүгжэмэй творчество хадаа үнгэрэгшэ зуун жэлэй 60-дахи онуудта һалбаран сэсэглээ. XIX зуунай 60-дахи онууд ородой олониитын байдалда гайхамшаг шэнэ хүбилгаа бии болгоһон үе байһаниинь элитэ байна. Эдэ онууд наука, искусство, литературада хэдэн олон гайхамшаг талаантнуудые ургуулаа. Мүн ородой хүгжэм энэ үедэ гайхамшагаар ургаж хүсэжэбэ. Олондо мэдэгдэһэн композитор Балакиревэй удардагшатай хүгжэмэй кружок тэрэ үедэ Петербургтэ тоттобо. Тэрэнэй тоодо Мусоргский, Римский-Корсаков, Кюи, Бородин гэхэ мэтэ оролсоо. Литератури ба хүгжэмэй алдаршаһан шүүмжэлэгшэ Владимир Стасов тэрэ кружогые идейнэ талаар хүтэлбэрилһэн байгаа. Эдэ композиторнууд ородой үндэһэнэй хүгжэмэй искусствын эхи һуури табигша Глинкэтэй нягта холбоотой ба хүгжэм болбол арад зоной бүтээл гэжэ гэрэлтүүлһэн, арад зоной удхатай байха гэһэн үнэн принцибые дэгадаг байба.

Өөрынгөө үеын олониитын түрүү идейнүүдые харуулһан, творчествын шухала хурса удханууд холболдуулан, тэрэ үеынгөө байдалай эрилтэнүүдые хангаха тодо шууд идейнэ шэглэлнүүдые олохобо тэдэнэр ородон тэмсэжэ байгаа. Һаяхан эмхидхэгдэһэн тэрэ кружогые Стасов „Сүлдэрһэн хүсэтэн" гэжэ гү, али ородой хүгжэмэй шэнэ һургуули гэжэ нэрлэһэн юм.

Мусоргский болбол „Сүлдэрһэн хүсэтэнэй" дунда илангаа тодо һарууһан, онсо талантта ба демократическа хүсэлһаналтай композиторнуудай байһан байгаа. Идейнэ тэмсэлэй хурса зэбсэг гэжэ энэ искусствые зүбөөр ойлгоһон дээрэ ородой байдалые олон талаһаань хүгжэмдөө харуулхаа тэрэ шармайн ерэдэг.

Арад зоной ядарал зоболондо айхабтар хүндүүлхээгээр хандадаг ябадлаараа, байдалые үнэн зүбөөр танин харуха генеальна бэлигээрээ мүн творчествынгоо баятигаар ба тодо һаруулаар Мусоргский болбол үнгэрһэн сагай демократическа сүүтэ зонуудай нэгэниинь болоһон шадаа. Мусоргский болбол Балакиревэй хүтэлбэри доро хүгжэмэй литература болон композициин техникые шудалжа, классическа түхэлэй хэдэн шэсэнүүдые зохёобо. 60 аад оной эхиндэ тэрэ болбол симфони бэшэжэ эхилээ.

Хүгжэмэй искусствода айхабтар эдибхитэй байһан Мусоргский 1858 ондо сэрэгэй албанһаа (гвардейскэ подпрапорщигуудай һургуули) хагасажа, инаг искусстваараа хэрэгтэ бүхы шадабараа үгэжэ эхилбэ.

60-аад оной түрүүшын хахадта Байронай зохёоһон „Саул хаан" гэжэ ба Пушкинай „һүни" гэжэ балладын удхаар бэшэһэн Модест Петровичын зохёолнууд тухай янза хэлбэреэрээ элитэ илгараа. Түүхын сюжет Флоберой романһаар бэшэгдэһэн „Саламбо" гэжэ оперо тэрэ үеын точо зохёолнуудайнь нэгэн юм. Энэ үедэ Чернышевскийн композитор тон ехээр нүлөөлһэн байна. Энэ нүлөөнь тэрэнэй уранһайханай (эстетическа) принципүүд болон идейнэ талаһаань элитэ харагдана. Өөрынгөө зохёолнууд соо арадай дэлгэрһэн үнэнтэ байдалые гүнзэгыгөөр харуулһан поэт Некрасов тэрэ үедэ Мусоргскиида эгээ ойро ба ойлгосотой болоо. Арадай байдалһаа тэрэнэй бэшэһэн хэдэн олон вокальна зохёолнуудай эхин болоходо үгэһэн—„Калистрат" гэжэ дуун Некрасовэй үгэлүүд дээрэ 1864 ондо Мусоргский бэшэбэ. Тэрэ дуунай удаа „Унтаһаа, таряашанай хүбүүн",—„Гопак", „Светик Савишна", „Ушеедэй", „Еремушкын үлгэй дуун" гэхэ мэтэ бэшэгдээ. Эдэ дуунуудай үндэһэн һуури болохо хүнэй хөөрөөнэй онсо ба ород арадай дуунуд айтаба. Эдэ бүхы дууну шэнэ үүсхэл бэгэ шанаргуудаар болон хүгжэмэй үгөө тодо һаруул удхаудаар гэхүүнэ.

Мусоргский болбол оперын творчество соо түсхай илгараа. Энэ жанр дээрэ бэшэһэн тэрэнэй нэн ехэ зохёолнууд—„Борис Годунов", „Хованщина" гэһэн хүгжэмтэ драманууд хабтадна. „Борис Годунов" гэжэ оперые 1868 ондо бэшэжэ эхилээ. Агуухэ Пушкинай түүхэ гайхамшаг зохёол тэрэнэй творчестве айхабтар ехээр ургуулхаа. Гадна найруулан байгуулха ябадалдань юрэнхыдэ бэлэһон байна.

Үни удаан хэһэн ябадал оролдолгын эсэстэ тус оперые 1874 ондо Мариинска театрын сцена дээрэ харуулба. „Борис Годунов" гэһэн арадай гайхамшаг драма Мусоргскиин творчествын эгээл үндэр дээдэ шатань болоно.

С дьхэл һаналай зарим образуудые гайхамшаг гүнзэгыгөөр зураглан харуулха ба тэдэй сэхэлэй хүшэр хүндэ тэсэбэриие толотуулан харуулһан абадалнуудынь тэрэ үеын арад зоной бусалан орьёлон агуухэ хүсэтэй холбогдон харуулагдана. Оперын гол нааданшаа—һүр хүсэтэ ба уур сухалаа хүрэһэн арад зон болоно. Айхабтар һонирхолтойгоор хүлеэгдэһэн энэ оперо соо олоной дуулаха дуунуд онсо шангар хангинан зэдэлнэ.

1872 ондо Мусоргский Стасовай дурадхалаар „Хованщина" гэжэ опере бэшэжэ эхилбэ. Энэ оперо 17-дохи зуунай һүүлдэ болоһон стрелецкэ восстаниин болоото удха дээрэ бэшэгдээ. Композитор өөрөө „Арадай хүгжэмтэ драма" гэжэ энэ оперые нэрлэбэ. Энэ оперо айхабтар ургэн ехэ дэлгэрэхэгүй байһан дүүрэнгэ һайхан удхашанараараа илгарна.

Мусоргский 70-аад ондо „Сорочинска ярмарка" гэжэ оперо ба „Мартагдаһан хүн" гэжэ баллада, „Үхэлэй дуунууд ба пляскануудые", удаалуулан 1874 ондо „Выставкын картинкануудаа" гэжэ фортепианын сюито өөрынгөө хани нүхэр художник ба архитектор Гартманай үхэһэн урда тээхи выставкэһээ һанаа абажа бэшэһэн байна.

XIX зуунай агуухэ композиторнуудай нэгэн болохо Мусоргскиин хүгжэмтэ искусствэнэ байдалые үнэн талаһаань харуулхын түлөө шармайн зүдхэгдэһэн нэгэниинь байгаа. Тэрэнэй урдаа тавихан энэ зорилго хадаа искусствые шэнэ шэглэлнүүдтэ тээшэ дахуулан хүгжэжэ ябаба. Тэрэ хадаа шэнэ юумые гайхамшаг үүсхэлгэ болон онсо һонирхолтой дүрсэ мэдэр бүхы дээрэ түлөө хүн бүхэнэй эсэшэгүй тэмсэлдэ байба.

Удаахи үеын композиторнуудта Мусоргскиин нүлөөнь айхабтар ехэ. Мүн Мусоргскиин хүгжэмэй творчество хадаа ахадуу республиканууд хүгжэмэй культурын хүгжэлтэдэ тон ехэ үржэлтэ ашаг туһа үгөө.

Модест Петрович Мусоргскиин хүгжэмэй бүхы зохёолнууд советскэ арад зонд айхабтар алдартай ба илангаа ехэ һонирхол дурлалаар хүреэлэгдэдэг байха юм.

Н. МАТОРИН,
Бурят-Монгол республикын габьяата артист.

Нютагай ажаүйлэдбэриин бүтээһэн зүйлнүүд. И. Красавцевай фото.

Немецкэ сэрэгэй гол ехэ гэмтэ ябадал хэгшэдые сүүдлэхэ Нюрнбергдэхи процесс

Мартын 22-ой үглөөнэй заседани

НЮРНБЕРГ, мартын 22. (ТАСС). Мүнөөдэр Трибуналай үглөөнэй заседани дээрэ СССР-һээ главна гэмнэгшэ нүхэр Руденко болбол сүүдлүүлэгшэ Герингһээ асуулта хэлгээ үргэлжэлүүлбэ.

Плендэ абтаһан советскэ сэрэгэйхидые тамгалха тухай приказ та мэдэхэ байгаа гүт гэжэ гэмнэгшэ сүүдлүүлэгшэһээ асууна. Сүүдлүүлэгшэ болбол энээнэй урдахида адляар дахяад приказые мэдэхэгүй байгааб гэжэ хэлээд, энэ приказ хадаа германска агаарай сэрэгэй хүсэнүүдтэ хамаададаггүй байһан юм гэхые оролдоно.

ГЭМНЭГШЭ: Табигдаһан минэнүүдые абаха ба тэһэрээгүй снарядуудые зөөхэ тушаа хүдэлмэринүүдтэ плендэ абтаһан советскэ сэрэгэйхидые ба гражданска нюурнуудые хэрэглэхые германска командованиин захирһаниие та мэдэнэ гүт.

СҮҮДЛҮҮЛЭГШЭ: Тиимэ, плендэ абтаһан ородууд хадаа миннэ полинуудые сэбэрлэхын түлөө инженерна частьнуудаар хэрэглэгдэдэг байгаа гэжэ би мэдэхэ байгааб. Энээнэй түлөө гражданска арад зон ямар зэргээр хэрэглэгдэдэг байгааб, би мэдэнэгүйб, тиимэ байжашье болоо бэзэ.

ГЭМНЭГШЭ: Ленинградые, Москвае ба Советскэ Союзай бусад городуудые үгы хэхэ тухай приказ та мэдэнэ гүт?

Сүүдлүүлэгшэ сэхэ харюу үгэхэһөө зайлана, тиихэдээ Ленинградые һандаргаха түсэбүүд тухай би мэдэжэ байгаа, финнүүдтэ, хэрбээ тэдэьдэ Ленинградые үгөө һаа, иимэ томо город тэдэндэ хэрэггүй байгаа гэжэ хэлэнэ. Сүүдлүүлэгшын мэдүүлһэнэй ёһоор, Москвае һандаргаха түсэбүүд тухай тэрээндэ юушье мэдэгдээгүй байгаа. Геринг мүн тэрэшэлэн бусад городуудые һандаргаха тухай ямар нэгэн приказуудые мэдэхэ байһанһаа арсажа, тиимэ приказуудые тэрээндэ харуулхые гуйна.

Гэмнэгшэ нүхэр Руденко хадаа энэ приказуудые сүүдлүүлэгшэдэ харуулха гэжэ һананагүйб, юундэб гэхэдэ тэдэнэр сүүдтэ үни хада үзүүлэгдэһэн байна гэжэ хэлэбэ.

Геринг болбол урданда адли мүнөөшье гэмтэ приказууд ба директивүүд тухай хөөрэлдэхэдэ, иимэрхүү элирхэйлэн харуулдаг материалнуудые мэдэхэгүй байһанаа эдэнэр хадаа намһаа гадуур, тэрэнэй даажа байһан агаарай сэрэгэй хүсэнүүдэй зургаануудаар ябуулагдаһан байна гэжэ шалтагаална.

Чехословакиие булимгаран абаха асуудалнуудай талаар, еврейскэ асуудалай талаар, Советскэ Союзтай дай хэхэ тухай асуудалай талаар Гитлертэй таарадаггүй байгааб, „дээдэ расын" теориие сэгнэхэдээ таарадаггүй, плендэ абтаһан английска летчигуудые буудажа алаһан асуудалай талаар таарадаггүй байгааб гэжэ та сүүд дээрэ мэдүүлһэн байнат,— гэжэ гэмнэгшэ үргэ жэлүүлнэ. Иимэ шууд таараладалгүй байдалай байхада Гитлертэй хамта хүдэлмэрилһэнөө ба тэрэнэй политикые ябуулһанаа юун дээрэһээ болоноб гэжэ та тоолоноб та. юугээр энээниие тайлбарилха гээшэб?

Гэмнэгшын энэ сэхэ асуудал хадаа гэмнэгдэгшые ямар нэгэн муу ба нервнэ байдалда оруулна. Тэрэ хадаа би асуулта дээрэ иигэжэ харюусаагүй һэм, иимэ мэдүүлгэнүүдые үгөөгүй һэм, иимэ ушарнуудта Гитлертэй харилсаанай элдэб үе сагые тоолохо хэрэгтэй ба Россида добтолходо принципиальна таарал далгүй ябадал тухай үгэ хэлэгдээгүй гэжэ тэрэ дабтан хэлэнэ. Энэ мэдүүлгэнүүдые үгэхэдөө сүүдлүүлэгшэ болбол Гитлертэ үгэһэн тангаригтаа үнэн сэхэ байха ба хэрбээ Гитлерые зүбшөөрөөшьегүй һаа, тэрэнэй приказые дүүргэхэ ёһотой байгааб гэжэ сүүдлүүлэгшэ „солдадай" үүргые гэнтэ өөр дээрээ абана.

Энээнэй удаа тээ үмөөрэгшэ Штамерта болбол зэргэ асуу та хэхэдээ гэмнэлтын харуулһан зарим нэгэн ушарнуудые тодорхойлхын түлөө сүүдлүүлэгшэ Герингһээ дахяад асуулта хэжэ эхилбэ.

Үмөөрэгшэ Штамерта болбол нэгэнтэ бэшэ хэлэгдэһэн байбашье, сүүдлүүлэгшын харюусалга тухай юрэнхы шэнжэтэй асуудал табихаяа дахяад оролдоно. Тиихэдэ энэ хэрэгтэ гэмнэгшэ Джексон ба түрүүлэгшэ оролсожо, энэ асуудал хадаа сүүд дээрэ хэдэн дахин хэлсэгдэһэн ба энээн тушаа мэдүүлгэнүүдые дахяад дуулаха шухала бэшэ байна гэжэ тэдэнэр заабад.

Энээнтэй хамта үмөөрэгшэ Штамерта болбол саашанхи асуудалнуудһаа арсана, һахюул хадаа Герингые сүүдлүүлэгшэдэй һандали тээшэ абаашаба.

Үмөөрэлтын документнүүдые харуулха гурим тухай асуудалые зүбшэн хэлсэлгээр Трибуналай үглөөнэй заседани дүүрэбэ.

Мартын 22-ой үдэшын заседани

НЮРНБЕРГ, мартын 22. (ТАСС). Үдэшын заседаниие нээхэ зуура түрүүлэгшэ Лорд Лоуренс болбол процессуальна асуудалнууд тушаа Трибуналай шиидхэбэриие соносхобо. Бүхэли документын бүхы удхые Трибуналда дуулгахадаа үмөөрэгшэд болбол харуулха гэһэн документнүүдһээ гансахан лэ богонихон баримтануудые уншажа үгэхэ ёһотой гэжэ Трибунал тогтообо.

Энээнэй удаа тээ Герингын үмөөрэгшэ өөрынгөө үгэ ургэлжэлүүлбэ. Тэрэ хадаа гитлеровскэ пропагандын хуушан, сохигдон хаягдаһан ушар баримтануудые дабтана.

Джексоной ба французска гэмнэлтын түлөөлэгшын процессуальна шэнжэтэй мэдүүлгэнүүдые хэһэнэй һүүлдэ Гэссын үмөөрэгшэ Зайдель болбол Гэсс хадаа Трибуналай юрисдикциие тоолоногүй, тэрэ хадаа тэрэнэй өөрын нэрээр бэшэгдэһэн приказууд ба хуулинуудай түлөө харюусана гэһэн декларациһаа эхилжэ өөрынгөө материалнуудые үзүүлжэ эхилбэ.

Үдэшын заседани болбол Гэссын нюурай секретариин бэшэмэл мэдүүлгые уншалгаар хаагдаба.

СОВЕТСКО-АМЕРИ[...] ХАМТАРҺАН КОМ[...] ПРЕСС-КОММЮНИ[...]

Гадаадын хэрэгүүдэй ми[...] Московско зүблөөнэй 3-дахи [...]шаа) бүлэгэй 2-дохи ба 3-[...]нуудай шиидхэбэринүүдые [...] тушаа советско-американска [...] комисси Сеулда хүдэлмэреэ [...]

Генерал-лейтенант Ходж ба [...] полковник Штыков гэгшэд [...] тэрэнь радиогоор дамжуулаг[...]на. Заседани дээрэ советск[...] командованиин түлөөлэгшэ[...] рапкин, генерал-майор Лебе[...] Баласанов ба полковник [...] советнигүүд ба экспертнүүд[...]ска сэрэгэй командованиин тү[...] генерал-майор Арнольд, г-[...] г-н Тэйер, полковник Бу[...] ник Бриттон, советнигүү[...] нүүд байба. Американска ба [...] газетэнүүдэй түлөөлэгшэ[...]

Заседаниин ёһото хүсэниин [...]ветско-американска хамтарһа[...] болбол комиссиин хүдэлмэри[...]шэн хэлсэхэ асуудалнууд[...] үзэлгэдэ оробо. Комиссиин [...]нүүдэй гурим тушаа гүй[...] туйлагдаһан байна. Гадаадын [...]дэй министрнүүдэй Москов[...]нэй шиидхэбэринүүдэй ёһоор [...] үялгануудые дүүргэхын һаа[...] тушаа һанал бодолнуудаараа [...]һан байна.

Советскэ делегациие [...]логшо генерал-полковник Ш[...]
Американска делегаци[...] гойлогшо американска [...]енерал-майор АРНОЛЬД.

Сеул, Корея. 1946 оной марты[...]

Маньчжуриһаа Советскэ сэрэгү[...] гаргаха туша[...]

Һаяхан Маньчжуриһаа совет[...]гүүдые гаргалгые удааруулһа[...] тагаанууд тухай ба тэрэнэй дү[...] болзор тухай Китайска правит[...] асуудалда харюу болгон Совет[...]вительство хадаа Советскэ Ком[...] болбол Маньчжуриһаа советск[...]дые гаргалгые апрелиин һүү[...] дүүргэхэ гэжэ Китайска правит[...] мэдээндэ хүргэбэ.

Маньчжуриһаа Советскэ сэ[...] гаргалга халаа, хэрбээ гаргалг[...] зорые хойшолуулхые Китайска [...]вительствын хоёр хоёр дахин [...]гүй һаа, үшөө нёдондо жэлэй [...] һарада дүүргэгдэжэ болохо ба[...]жэ Советскэ Правительствын [...] саашадаа заагдана. Удаань, [...] үбэлэй условинуудай ба муу са[...]рилай байһан дээрэһээ совет[...] гүүдые гаргалга удааруулагда[...]на. Тиигэбэшье, мүнөө үедэ са[...]рилай условинуудай һайжараад [...] Советскэ Командовани болбол га[...] түргэдхэхэ ба тэрээниие апрел[...] болтор дүүргэхэ арга-боломжото[...] байна.

Улан-Удэ городые шэнэдхэн байгуулга

1939 ондо городуудые проектировалхэ Гүрэнэй Институтдай (Гипрогор Ленинградска отделенеэр БМАССР-эй столица Улан-Удэ городые түсэблэлгын генеральна проект зохёожо дүүргэгдэһэн байгаа бэлэй. Генеральна проектээр харааалагдаһан хэмжээ ябуулганууды түсэбэй ёһоор бэелүүлгые дайн байлдаан һаатуулһан байгаа.

Мүнөө Советскэ Союзай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай илалта түгэлдэрөөр дүүргэгдээд, манай бүхы ороной һандарал хохидолдо ороһон городуудаа туйлай ехэ шэнэ дэбжэлтэтэйгээр һэргээн бодхоожо, дайнай үедэ зогсоогдоһон арадай ажахыя ургалтые һэргээжэ байһан үедэ Бурят-Монголой ажалшад бүхы советскэ арадтайгаа хамта амгалан сагай барилгануудые хэжэ оробо.

Улан-Удэ городой түсэблэлгын генеральна проектээр харaалагдаһан хэмжээ-ябуулгануудые бэелүүлэлгэ хадаа БМАССР-эй столицын нюур шарайе үндэһөөрынь хубилгаха байна. Генеральна проектээр харaалагдаһан хэмжээ-ябуулгануудай бодото хэрэг дээрэ бэелүүлэгдээд байхада, Улан-Удэ город ямар янза түхэлтэй болохо байнаб?

Ажаүйлэдбэриин предприятинуудай тоо нилээд олошорхо болоно. Мяханай комбинадай оршондо эдеэ хоолой ажаүйлэдбэриин хэдэн олон объектнүүд бодхоогдохо, һүнэй ба овощесүлгодна комбинадууд, малай элдэб тэжээл буйлуулжа гаргаха комбинат ба кондитерска фабрика баригдаха байна. Мүн энэ оршондо түсэблэлгын генеральна проектээр баригдаха гутал оёхо тон ехэ комбинат ба сэмбэ нэхэхэ фабрикын талмайнууд харaалагдаһан байха юм.

Паровозо-бүтээлгын заводой оршондо шлако-бетонно завод баригдаха ёһотой. Энэ завод ТЭС-эй үйлэдбэриин үлэгдэлые хэрэглэжэ, барилгын шэнэ материал болохо шлако-бетонно блогоор городые хангаха байна. Паровозо бүтээлгын заводой зүүн талада, мүнөө ипподромой һуурида тон ехэ хүсэтэй авторемонтно заводой цехүүд баригдаха ба тэрэнэй байрын кварталнууд городой зүүн талын оршон болохо мүнөө город шадарай ажахын байһан талмайе эзэлхэ байна. Мүн энэ оршондо байһан нютагай ажаүйлэдбэриин кирпиисын заводууд нилээд ургэдхэгдэхэ болоно.

Хэдэн олон жэжэхэн предприятинууд (оёдолой фабрика ба бусад) город соо баригдаха ёһотой.

Мүнөө байһан предприятинуудые ургэдхэлгэ ба мүн хэдэн олон шэнэ фабрика ба заводуудай барилга хадаа столицын зоной тооe эридээр дээшэлүүлхэ болоно.

Байра байдалай барилганууд мүнөө байһан городой территори дээрэ ябуулагдахаһаа гадна, дээрэ дурсагдаһан городой зүүн талын, Удын урда бэеын ба түмэрзамай гэхэ зэргын шэнэ газарнуудые эзэлхэ юм.

Городой центральна районой территори дээрэ ябуулагдаха барилганууд гол түлэб хоёр янзын болохо гэбэл: городой хада дээрэхи хубидань дүрбэ-дүрбэн дабхар шулуун, хада дорохи хубидань хоёр дабхар модон гэрнүүд баригдаха байна. Республиканска ба городской центр центральна районой хада дээрэхи хубида, Правительственна талмайһаа эхилээд Рабочи хада хүртэр бодхоогдохо байна. Энэ районда үшөө дайнай урда тээ ба мүн дайнай жэлнүүдтэ шэнэ барилганууд эхилэгдэһэн байха юм. Парадна гол магистраль центральна районой хадын эрье дээгүүр гараха болоно. Энэ магистралиие бэелүүлхэ түсэбэй ёһоор Рабочи хада дээрэ һургуули, мүн городской районой хада дээрэхи хубида специалистнуудай байшан, милициин байшан, НКВД-гэй байшан баригдаһан ба НКВД-гэй байшангай хажууда баригдажа байһан 52 квартиратай байрын гэр болон урдань баригдаһан монгол рабфагай корпус хамтаржа центральна районой хада дээрэхи магистралиин юрэнхы шугамые харуулна. Мүнөө үедэ, 1946 он соо баригдаха объектнүүд харaалагдаа, городой байрын управлениин 24 квартиратай шулуун гэр, гражданска агаарай флодой управлениин байшан ба загаһанай ажаүйлэдбэриин министерствын углуугай 24 квартиратай байшан баригдажа, Городской районой хада дээрэхи магистраль барилгын гол шугам гүйсэд шахуу дүүргэгдэхэ байна. Загаһанай ажаүйлэдбэриин Министерствын байшан ба баригдажа эхилэгдэһэн 54 квартиратай гэр хоёрой хоорондохи зай хадаа оперо ба баледэй республиканска театрын байшангай талмай болохо, энэ талмайн дунда театр баригдаха ба нюур таладань сквер түсэблэгдэһэн байха юм.

Правительственна центр болохо Советүүдэй Байшангуудай талмай хадаа тон һаяхан, гансахан СНК-гэй байшангһаа бэшэ нэгэшье капитальна барилгагүй байһан аад, мүнөө хэдэн олон шэнэ ехэ байшангууд баригдажа, нилээд ургаа. Гэбэл, гостиница, НКВД-гэй байшан, ВКП(б)-гэй обкомой байшан, почто ба телеграфай байшан ба НКВД-гэй байрын гэр баригдаад байхадаа правительственна талмайн генеральна проектын ёһоор бэелүүлэгдэһэнэй эсэстэ, тэрэнэй шэнжэ шарайн ямар болохые мүнөөшье тухайлжа боломоор байха юм. СНК-гэй байшан тушаа, үйлсын нүгөө талада урдань пединститудай байһан гэртэй зэргэлээд горсоведэй тон ехэ байшан баригдаха ёһотой. Почто ба телеграфай байшан нэмээжэ баригдаха болоно. Гадна 1946 ондо Рабочи үйлсэдэ, почтотой зэргэлээд автоматическа телефонно станци баригдажа гүйсэдхэгдэхэ байна. Талмайн баруун-урда талада, Ленинскэ үйлсөөр хада уруудан хоройлогдоһон талмай, мүнөөшье барилгын материал буулгаха ябадалда бэлэдхэгдэһэн ба энэ жэлдэ Республиканскэ драматическа театрын барилга эхилхэ байна.

Центральна районой хада дорохи хубида, генеральна проектын түсэблэлгын ёһоор Ленинскэ ба Куйбышевска үйлсэнүүдээр хоёр дабхар модон, гурбан дабхар шулуун гэрнүүд баригдаха ёһотой. Барилгын талмайнууд харaалагдаһан ба 1946 ондо 8 ба 12 квартиратай 14 хоёр дабхар байрын гэрнүүд баригдаха байна. Гол гол барилганууд уһанай эрьеэр бодхоогдожо байһан үерһөө хамгаалха даамбын контурые дахуулжа баригдаха ёһотой болоно. Ленинскэ үйлсөөр специалистнуудай байшангай хажууда талмай харaалагдаһан ба энэ талмай дээрэ НКО-гэй офицернүүдэй байха 24 квартиратай гурбан дабхар байшан мүнөө жэлдэ баригдажа дүүргэгдэхэ ёһотой. Центральна районой нэгэ дабхар гэрнүүдэй орондо удаа дараа аажамаар нюур талаһаа шабараар жэлэгдэһэн хоёр дабхар модон гэрнүүд баригдаха байна.

Центральна районой баруун-урда буланда 4 гектар талмайтай тон ехэ „Динамо" гэжэ спорт-парк түсэблэгдэһэн ба паркын территори дээрэ трибунатай, мүн уһанайнь эрье һайнаар заһабарилагдаһан стадион бүтээгдэхэ ёһотой. Мүн Удын Сэлэнгэ мүрэндэ шудхаһан адагта „Динамын" спорт-клубай байшан баригдаха болоно. Гадна, спорт-паркһаа эхилээд Сэлэнгын эрьеые зубшажа Сэлэнгын пароходствын даамба хүртэр 70 метр ургэн бульвар байгуулагдаха ёһотой.

Генеральна проектые бэелүүлхэ болзор соо Удын урда бэеын оршондо капитальна барилганууд хэгдэхэ ба зүүлжээ Мяханай комбинат хүртэр, урагшаа Кяхтын түмэрзамай линидэ хүртэр ургаха ёһотой. Энэ урда ба зүүн захануудтань индивидульча барилганууд хэгдэхэ, Удын эрьеые зубшаһан талада нь хоёр дабхар гэрнүүд баригдаха байна.

Модоной заводой территори дээрэ Удын урда бэеын оршоной культурын ба амаралтын парк байгуулагдаха ёһотой. Түмэрзамай паркын хойто хилэ дээрэ районно Соведэй талмай түхеэрхэ ба Райсоведэй байшан бариха газар харaалагдаа. Энэ талмай хадаа городой центртэй зүүн талын ажаүйлэдбэриин оршониие (мяханай ба тээрмын комбинат ба бусад) холбохо, районой главна магистралиин хажууда түхеэрэгдэхэ болоно. Энэ харгы заһалга мүнөө жэлдэ эхилхэ байна.

Түмэрзамай районд, түмэр замай магистральһаа хойшо, Мухинска үйлсэһөө эхилээд шэлэй завод хүргэр индивидуальна барилга хэгдэхэ, хадын хойто тала ба хажууһаа бэшэндэ (Лысая хадын ба Шишковкын оршон) 3—4 дабхар капитальна барилганууд хэгдэхээр харaалагдаһан байха юм. Түмэрзамай ба мүн Удын урда бэеын оршонууд районой центрын барилганудай ба Райсоведэй байшангуудые барихаар өөһэдын районно талмайтай байха болоно. Түмэрзамай шэнэ район ПВЗ-гэй социалистическэ городок хоёрой хоорондо 1946 ондо хоёр квартиратай шлакобетонно гэрнүүдтэй шэнэ поселок байгуулагдаха, тиихэдээ эдэ гэрнүүд байра шадарай участогтай ба культурно-болбосоноор түхеэрэгдэһэн (харгытай, модо таригдаһан, водопроводтой ба электрическэ гэрэлтэй) байха юм. Мүн ПВЗ-гэй социалистическэ городок ба Мяханай комбинадай хүдэлмэри пэдэй аварийна поселок, тэндэ поселогой хүдэлмэришэдые хангахын тула 350 хүнэй багтаха клуб ба хүүгэдэй ясли баригдажа, тэдэниие гүйсэд болбосон байдалтай болгохо ябадал энэ жэлдэ бүримүһэн дүүргэгдэхэ ёһотой.

Городые түсэблэлгын генеральна проектээр городой дундахи транспортын хүгжэлтэ харaалагдаһан байха юм. Гэбэл, мяханай комбинадай оршон городой центр, түмэрзамай район ба ПВЗ-гэй социалистическэ городок трамвай ба автобусай харилсаатай болохо байна. Городой зүүн тала болохо авторемонтно заводой шэнэ оршон хододоо эрьежэ байха транспорттай болохо юм. Гадна шэлэй заводой поселогууд ба гүрэнэй завод городтой автобус ба трамвайн тусгаар харгыгаар холбогдохо байна.

Городской тус районуудай хоорондо транспортна ба ябган харилсаа байгуулхын тула Уда мүрэндэ 3 транспортна ба 1 ябгаар-ябаха хүүргэ баригдахаар харaалагдаһан байха юм. Ябагаар ябаха хүүргэ хадаа Батарейкын оршондо баригдаха ба Удын баруун талын городой оршонуудые культурын ба амаралтын центральна парктай харилсаатай болгохо зорилготой. Энэ парк хадаа Удын урда бэеын оршондо Забоки гэжэ Сэлэнгын татуурай үндэр эрье дээрэ ой модоной массивта үндэһэлжэ байгуулагдахаар проектлэгдэһэн байха юм. Эндэхи байгаалиин оршон байдал (нарһа модоор ургаһан, ганга эрье, тэрэ үндэр эрье дээрэһээ хайша хайшаа газар нютаг холо хүртэр харагдадаг) хадаа Улан-Удын зондо уһанда [...] эрхимээр амарха гайхамшагта[...]тай болохо арга-боломжо олго[...]

Хэдэн олон тон һонирхолтой [...]ганууд генеральна проектээр ха[...]дана. Түмэрзам доогуур гараха [...]гы (путепровод) хэгдэхэ ба мүн [...] байһан үерһөө хамгаалха даамба[...] трамвай ба автобусай транспо[...]ниие бэелүүлхэ техническэ ба[...]хо, мүн городой хада дорохи г[...]дые үерһөө хамгаалха болоно.

Городой бүхы территори дээ[...] хурын уһа урадхуулха хэдэн о[...]темэтэй һубаг канавануу пр[...] харaалагдаа. Эдэ бүгэдэ хаа[...]дые хабарай ба аадар б[...] уһанда абтахаһаа гүйсэд ха[...] шадаха байна.

Түсэблэлгын проектын бэелүү[...] дүүрэхэдэ Улан-Удэ город хада[...] электроэнергеэр ба канализаци[...]сэд хангагдаха юм. Газар доро[...]һаа үндэһэлжэ городые уһаар [...] ябадалай техническэ проект [...]һон байха ба Сталинска табан[...] бэелүүлэгдэхэ байна.

Республикын бүхы ажалшад, [...]ческэ интеллигенци, хүдэлмэри[...] колхозно таряашадай хамтын [...] Бурят-Монголой столицые түсэ[...] генеральна проект бодото хэ[...]рэ бэелүүлэгдэхэ байна. Тиихэдэ [...] Удэ генеральна проектээр хара[...]һан шэнжэ шарайгаа гүйсэд бэе[...]на. Мүнөө городто шэнээр бари[...] ехэ ехэ байшангууд хадаа шэ[...] байгуулагдаһан городой түхэ[...] харуулна.

Энэ тон хүндэтэй зорилгые [...] монголойхид нэрэтэй солото[...] сэдхэжэ шадаха байна.

С. Л. ПЕР[...]

Улан-Удые түсэблэлг[...]неральна проектын авт[...] городуудые проектиро[...] гүрэнэй Ленинградска [...]тудай архитектор.

Харюусалгата редактор[...] орлогшо Д. ЛУБСА[...]

РЕДАКЦИ ба ХЭЬЛЭХЭ ГАЗАРАЙ АДРЕС: г. Улан-Удэ, ул. Ленина 35. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС: Улан-Удэ Үнэн) ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора—23, АТС—1-80; зам. редактора—7-80; ответ. секретаря—8-28; отделов: партийной жизн[...] и промышленности—7.89. сельского хозяйства—6-03; писем и переводов—6-03 (2 зв.). объявлений 2.64 (2 зв.).

Н—00576. Типография Государственного газетного издательства при Совете Министров БМАССР. Тираж 5.50[...]